

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Úloha lidové písně v hudební výchově osmého ročníku základní školy

The role of Czech folk songs in music education of 8th Grade of an elementary school

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Anglický jazyk – Hudební výchova

2024

Natálie Vondráčková

Prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Úloha lidové písně v hudební výchově osmého ročníku základní školy potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 04. 2024

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala prof. PaedDr. Michalu Nedělkovi, Dr. za věnovaný čas, cenné rady, a zvláště pak za ochotu a odborný přístup při vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat ZŠ Bohumila Hrabala, která mi umožnila výzkum absolvovat. Speciální dík pak patří Bc. Veronice Hradové, která byla ochotna výzkum podstoupit. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost, kterou mi projevovovala při psaní bakalářské práce, ale i v průběhu dosavadního studia.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá úlohou lidové písně ve výuce hudební výchovy na druhém stupni základní školy Bohumila Hrabala. Cílem práce je zjistit jakou úlohu v hodině lidová píseň zastává. Z tohoto důvodu byl uskutečněn výzkum, který je zaměřen na znalost lidových písní mezi žáky a také na přístup učitele k lidové písni.

KLÍČOVÁ SLOVA

hudební výchova, lidová píseň, česká a moravská píseň, dotazník, rozhovor, pozorování

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the role of folk songs in lower - secondary school of Bohumil Hrabal. The aim of this thesis is to find out the role of folk songs in music lessons. That is the reason we carried out a research, which was focused on the students' knowledge of folk songs and the approach of the teacher towards them.

KEYWORDS

Music Education, folk songs, Czech and Moravian folk songs, questionnaire survey, interview, observation

Obsah

Úvod.....	8
1 Lidová píseň.....	10
1.1 Charakteristika lidových písní.....	11
1.2 Česká lidová píseň.....	12
1.3 Moravská lidová píseň.....	13
2 Hudební výchova.....	16
2.1 Předmět hudební výchova v proudu času.....	16
3 Lidová píseň a společnost	26
4 Lidová píseň ve škole	28
4.1 Rámcový vzdělávací program.....	28
4.2 Školní vzdělávací program ZŠ Bohumila Hrabala	30
4.2.1 Charakteristika předmětu.....	31
5 Výzkum.....	33
5.1 Metody výzkumu	33
5.2 Výzkumný vzorek respondentů.....	34
5.3 Práce učitele s lidovou písní.....	35
5.3.1 Rozhovor s vyučujícím.....	35
5.3.2 Shrnutí rozhovoru.....	38
5.4 Práce dětí s lidovou písní	39
5.4.1 Výsledky dotazníku.....	39
5.5 Pozorování výuky lidové písně v 8. ročníku na ZŠ Bohumila Hrabala.....	51
5.5.1 První hodina.....	51
5.5.2 Druhá hodina	54
5.5.3 Třetí hodina	56
5.5.4 Čtvrtá hodina	58
5.6 Shrnutí.....	60
6 Závěr	62

7 Seznam použitých informačních zdrojů..... 64

Seznam příloh 66

Úvod

Lidová píseň je základní prvek hudebního dědictví, který formuje jednotlivce od narození až do sklonku života. Tento žánr zastává významnou úlohu v kulturním a historickém dědictví národa, neboť je svědectvím o životě v době svého vzniku a nositelem tradic v současnosti. Dříve byla lidová píseň součástí každodenního života a její vliv na formování národní identity byl nezastupitelný. V dnešní době byla vytěsněna písní umělou, především písní populární. Úlohou školy by mělo být předávání informací o kulturním životě i v dobách dávno minulých. Stejně tak je důležité rozvíjet u dětí v hodinách hudební výchovy hudebnost a zájem o národní kulturu, v neposlední řadě tedy i o lidové písně.

V průběhu bakalářského studia jsem absolvovala pedagogickou praxi formou výuky hudební výchovy a anglického jazyka na ZŠ. Mohla jsem si tak vyzkoušet pozici učitele. Právě ve výuce hudební výchovy jsem se setkala s neznalostí i všeobecně známých lidových písní. Byla jsem konfrontována s realitou a chtěla jsem zjistit, zda výuka lidových písní na jiné škole přináší stejná úskalí. Právě to bylo důvodem, proč jsem pro psaní bakalářské práce zvolila toto téma.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakou úlohu hraje lidová píseň ve výuce hudební výchovy na ZŠ. Zvláštní pozornost bude při výzkumu věnována žákům a jejich znalosti lidových písní, neméně se pak budu věnovat učitelce, která výuku povede.

První část práce je teoretická a věnuje se tématu lidové písně a jejímu rozdělení. Lidové písně byly rozděleny podle území na české a moravské. Je zde zmapován jejich vývoj, základní charakteristiky, výrazové prostředky a rozdíly mezi nimi. Při zpracování této části byla použita zejména následující literatura: *O. Hostinský – Česká světská píseň lidová* a *J. Trojan – Moravská lidová píseň: melodika – Harmonika: o harmonické struktuře lidové písně jako výsledku melodické složky*. V rámci teoretické části bylo třeba se zajímat i o historii předmětu hudební výchova. Zdrojem pro tuto kapitulu je publikace *T. Sedlický a V. Gregor – Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*.

Druhá část bakalářské práce je věnována pohledu na lidovou píseň z hlediska společnosti a školy. Nahlédnuto bylo do rámcově vzdělávacího programu (RVP) a také do školního vzdělávacího programu (ŠVP) základní školy Bohumila Hrabala. Zde jsou oporou

především následující zdroje: *S. Pecháček – Lidová píseň a sborová tvorba* a webové stránky *MŠMT* a *ZŠ Bohumila Hrabala*.

Třetí část je zaměřena prakticky, jedná se o výzkum. Přípravná část výzkumu se zabývá metodami, které byly při šetření použity. Dále jsou stanoveny konkrétní cíle a domněnky, které má výzkum naplnit. Dalšími fázemi výzkumu jsou jeho samotná realizace a jeho vyhodnocení. Samostatně vyhodnoceny byly výstupy z dotazníku. V závěru této části jsou celkově zhodnoceny stanovené cíle. Kapitola, která se zabývala výzkumem, se opírala o následující literaturu: *H. Váňová – Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*.

1 Lidová píseň

„Především musíme přesně vymeziti, co lidovou písní právem nazýváme. Mezi lidem vždy zpívalo se a (dnes snad ještě větší měrou než jindy) zpívá se leccos, co lidovou písní není... Zdálo by se tedy, že název písně lidové náleží jen tomu, co mezi lidem samotným, a to mezi lidem té národnosti, o kterou jde, vzniklo. A skutečně, běží-li o lidovou píseň v nejužším slova toho smyslu, totiž o básnický a hudební výtvar lidu, o projev jeho vlastní tvořivosti umělecké, dlužno pojem o ní takto obmeziti.“¹

Tak vymezil lidovou píseň teoretik Otakar Hostinský, který ve svých *Úvahách povšechných* lidovou píseň definuje a mimo jiné i mapuje její rozmanitost, která je úzce spjata s výkladem pojmu „lid“. Je třeba se také pozastavit nad trojím historickým pojetím onoho pojmu lidové písně, který zastává následující označení: estetický, produkční a recepční. Ony pojmy jsou vyvozeny právě z vývoje písně lidové, a to konkrétně z jednotlivých období. V prvním období hovoříme o estetickém pojetí lidovosti, neboli aprioristickém. V druhém jsou pak lidem označovány nižší a méně vzdělané vrstvy národa, z hlediska sociologie se tedy jedná o lid venkovský. Třetí období zahrnuje všechny vrstvy národa. Tyto vrstvy se od sebe vzájemně odlišovaly, jednalo se například o venkovské, nižší městské, vzdělané apod.²

Lidová píseň byla dlouhou dobu považována za píseň národní, zejména v době vzniku, která často souvisela s obdobím romantismu. V této éře bylo slovo "lid" často spojováno s venkovskou částí populace, která se zabývala zemědělstvím. Tato skupina byla vnímána jako klíčový prvek národní pospolitosti a byla také udržovatelem národních tradic. Termín lidová píseň je pak hudebním termínem v celku moderním, a to zásluhou výše uvedeného Otakara Hostinského.

Avšak lidová píseň by se dala vydefinovat i jiným způsobem, například podle Jana Seidla: *„Lidová píseň provází člověka po celý život. Slyšíme ji všude a od narození do smrti. Marně bychom se snažili psát a zpívat slova chvály tomuto odkazu našich předků, který byl předáván pokoleními pokolením, srdcími srdcím, ústy ústům – národní píseň půjde*

¹ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906, s. 6.

² VÁCLAVEK, Bedřich a DVOŘÁK, Jaromír, ed. *O lidové písni a slovesnosti*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963. Spisy Bedřicha Václavka; sv. 13.

s člověkem jako láska k matce, k rodné zemi...“³ Tímto vyjádřením Jan Seidel potvrzuje význam lidové písně jako jednoho z důležitých prvků lidové literatury, stejně jako je tomu u pověsti, proroctví nebo přísloví. Lidová píseň však představuje nejživější a nejčastější ústní projev.⁴

V současnosti nejpřesněji vystihuje podstatu lidové písně a hudby následující definice:

„Lidová hudba (hudební folklor) jsou spontánní projevy lidové hudebnosti – písně, tance, obyčeje, při nichž hraje hudba významnou roli (vynášení smrti, jízda králů aj.). Rozvíjí se a uchová ústní tradici z generace na generaci a její tvůrci zůstávají anonymní.“⁵

Jedná se tedy o „Písně a písničky, o kterých nikdo neví, kdo je složil, které se však tolik líbily, že se předávaly celé generace, jsou nejpřirozenějším projevem hudebnosti. Zpívá se v nich o všem možném, ale nejčastěji o lásce, práci a přírodě.“⁶

Pro lidovou píseň je tedy příznačné, že původní autor není znám a stala se tak oblíbenou, že se zpívala po několik generací, a je tudíž v národu hluboce zakořeněna a léty prověřena.

1.1 Charakteristika lidových písní

Lidová píseň česká má instrumentální charakter a využívá klasicistní či pozdně klasicistní melodiky. Bývá většinou durová. Formově je symetrická, periodická. Tomuto charakteru lze poměrně snadno přizpůsobovat její instrumentální doprovod, který může spočívat ve figurách (příznávky, akordické figury, případně figury ostinátní nebo prodleva).

Moravská lidová píseň se od české liší svým charakterem, který bývá nezdánlivě vokální, její tonalita není jen převážně durová, ale také mollová s modálními prvky (dórská, lydická či mixolydická). Obstojí často v ryze vokálním jednohlasém provedení. Její instrumentální doprovod je pak nutno přizpůsobovat provádění v lidovém prostředí, například s cimbálovou muzikou, s lidovými hudci apod. Tato charakteristika ovšem neznamená, že tyto vlastnosti se musí v každé písni uplatňovat komplexně. I moravské písně mohou mít taneční ráz.

³ SEIDEL, Jan. *Národ v písni*. Praha: L. Mazač, 1941, s.14.

⁴ BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury I*. Praha: Fortuna, 1995, s. 81. ISBN 80-7168-198-9.

⁵ VRKOČOVÁ, L. *Slovníček základních hudebních pojmů*, Praha 1995, s. 105. ISBN 80-90 1611-1-1

⁶ VRKOČOVÁ, L. *Slovníček základních hudebních pojmů*, Praha 1995, s. 108. ISBN 80-90 1611-1-1

1.2 Česká lidová píseň

Česká lidová píseň se vyznačuje diverzitou z hlediska hudebního vyjádření a textové tematiky: Hlavním znakem každé písně je vedle textu nápěv (melodie). Nápěv tvoří konstantu na rozdíl od textů, jejichž různé varianty bývají k témuž nápěvu přisuzovány.⁷

Pro melodii lidových písní je typická jejich motivická semknutost, takže písně působí velice uceleným dojmem, na němž se výrazně podepisuje variační práce s motivy.⁸

Lidová hudba, předávaná z generace na generaci, využívá unikátní hudební výrazové prostředky, jakými jsou harmonie a melodie. Charakteristické rysy české lidové hudby lze hledat ve vlivech západní křesťanské hudby, ale i v širší evropské oblasti.

Melodie českých lidových písní jsou převážně diatonické: chromatické tóny v nich zpravidla navozují představu exotiky, jak popisuje Hostinský.

„Tolik zdá se mi však býti nepochybně, že procento nápěvů původu instrumentálního v písních našich je tak veliké, že opravňuje nás k tomu, abychom v této neobyčejně veliké závislosti lidového zpěvu českého na hudbě nástrojové spatřovali jeden z čelných znaků jeho celkové povahy; vždyť znakem tím liší se píseň naše i od rodné sestry své, písně moravské.“⁹

Z této citace je patrné, že pro veliké procento písní je potřebný a příznačný instrumentální původ.

Typickým nástrojem pro českou lidovou píseň jsou dudy. Většina nápěvů vznikla tak, že se zpívalo dle hotových melodií, které byly na dudy hrané. Menší část nápěvů pak jednotlivé motivy od dudáků všelijak kombinuje. Pro dudy je typické hbitější tempo. Dle povahy textu se doprovod může stát volnější, a tudíž je třeba si některý nápěv zahrát rychleji, než bychom jej zpívali. I z tohoto je možné vyvodit veliký vliv dud na melodiku českých lidových písní.¹⁰

„Dnes můžeme směle říci: dobrá čtvrtina našich nápěvů lidových původ svůj má v hudbě nástrojové, především taneční, tak, že buď melodie její přejímány jsou bez podstatné odchylky, buď tak se přetvořovaly a upravovaly, že celkový ráz instrumentální nebyl tím

⁷ BARTOŠ, František, ed. *Anthologie z národních písní československých, kterou ze sbírek K.J. Erbena, F. Sušila, J. Kollára a J.V. Kamarýta učinil František Bartoš*. V Praze: Fr. A. Urbánek, 1874. vii, s. 3.

⁸ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906.

⁹ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906

¹⁰ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906

setřen. Že pak vliv hudby nástrojové tím není vyčerpán, že jednotlivými motivy a obraty daleko zasahuje i do oboru písní původu vlastně vokálního, zajisté je pochopitelné. Vždyť celý tento názor je v dokonalém souhlase s tím, že nejenom jakýsi povšechný hudební smysl, nýbrž zejména zvláštní nadání pro hru nástrojovou u našeho lidu venkovského odedávna obecně se uznává.¹¹

Nápěvy, které nejsou instrumentálního původu, vznikaly tak, že jejich melodie byla původně vytvořena lidem jakožto básnický obsah. Mnohé nápěvy pocházejí z kostelního zpěvu. „...mnoho z toho, co při bohoslužbě zpíval, dobře choval v paměti své, a udála-li se vhodná příležitost, zajisté ladem ležeti to nenechal.“¹²

Písňe jsou většinou ve dvoudobém či třídobém metru a malé procento písní je v metru smíšeném, toto je patrné například v Erbenově sbírce, která nese název *Prostonárodní české písňe a říkadla*.

Většina nápěvů začíná na těžkou dobu a některé mají předtaktí. Když se zaměříme na porovnání s německou písní, může být naopak zjištěno, že většina německých písní předtaktí má. Tento rys je způsoben slovním přízvukem a gramatickými vlastnostmi jazyka. V češtině je důraz vždy na první slabice, a to dokonce i na slabičné předložce, zatímco v němčině tomu tak není, a navíc podstatnému jménu leckde předchází nepřízvučný člen. To má rozhodující vliv na rytmus. Písňe respektují přirozený rytmický a prozodický spád jazyka, takže české nápěvy většinou nemají předtaktí.¹³

Forma českých lidových písní bývá převážně dvojdílná, a jelikož i lidový hudebník přirozeně inklinuje k reprízovosti, vyznačují se tyto formy takzvaným malým návratem. Některé písňe mají formu rozsáhlejší, třídílnou. Repríza není vždy nutností.

1.3 Moravská lidová píseň

Moravská lidová píseň je příznačná svou modalitou a hybridností. Prošla hned několika vývojovými obdobími. První období nazýváme obdobím nejstarším, nebo velmi starým. Znakem této epochy je užití archaických, jinak řečeno neúplných, stupnicových řad,

¹¹ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906, s. 16

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

vokálního jednohlasu s typickou descendenčností. Také by se dalo nazývat jako období archaické. Druhé období nazýváme staré a vyznačuje se tím, že se používaly úplné stupnicové řady a vokálně instrumentálně prostý vícehlas. Toto období je především charakterizováno modalitou. Nemyslí se tím však církevní tóniny, ale jiné mody (cikánské, arabské, podhalanské), které s nimi nejsou totožné. Třetí období, neboli období nové, je charakterizováno výrazným vokálně instrumentálním projevem směřujícím k akordice. Hlavním vyjadřovacím prostředkem je pak *dur-mollová* tonalita. Ve srovnání s předchozími obdobími je zde patrný výrazný vliv umělé nebo poloumělé hudby.

Podle Trojana je toto dělení období pouze přibližné. Není totiž možné mezi daná období dát mezník, který by jasně definoval, kdy které období končí a další začíná.¹⁴

Při zkoumání jevů moravské lidové písně dochází hudební teoretici k přesvědčení, že základním znakem je hybridnost.

„Právě díky této hybridnosti nacházíme v moravské lidové písni nesmírné bohatství nápěvných skupin. Toto zcela neobvyklé bohatství typů, s nímž se hned tak nesetkáme jinde, se stupňuje možností stanovit vzájemnou souvislost jednotlivých nápěvů nejen horizontálně, ale také vertikálním způsobem.“¹⁵

V moravské lidové písni se prolínají archaické prvky s modálními a dur-mollovými. V umělé hudbě je jejich prolínání znakem intelektuálního procesu, zatímco v hudbě lidové je to přímo součástí stylového vývoje.

Moravská lidová píseň je založena na organických procesech a svébytném vývoji nápěvných typů, které se vyvíjely od melodických vzorců směrem k harmonickým útvarům. Harmonická struktura moravské lidové písně je příznačná tím, že má dílčí závěry na frázích, jež nekončí tónikou. To nakonec můžeme nalézt i v jiné hudbě vokálního charakteru, například v chorálu. Tím spíše ovšem tónika znamená závěr písně.

V moravské lidové písni hraje výsadní roli kontráš. V hudeckých kapelách je zastoupen především dvojhlasně. Většina nápěvů je durová. Jedná se především o písně taneční.

¹⁴ TROJAN, Jan. *Moravská lidová píseň: melodika – Harmonika: o harmonické struktuře lidové písně jako výsledku melodické složky*. Praha: Supraphon, 1980.

¹⁵ TROJAN, Jan. *Moravská lidová píseň: melodika – Harmonika: o harmonické struktuře lidové písně jako výsledku melodické složky*. Praha: Supraphon, 1980. s. 19.

Užívají základních harmonických funkcí, nejčastěji se objevují T a D, řídčeji pak S. Pokud se vyskytnou obraty kvintových akordů, ať už ve formě sextakordů nebo kvartsextakordů, je to výsledek melodického vedení basového hlasu.

2 Hudební výchova

„Hudební výchově záleží především na tom, aby se náš poměr a náš vztah k hudbě vytvářel co nejpríznivěji, aby se hudba stala nerozlučnou a uznávanou součástí našeho kulturního života vůbec. Náš vztah k hudbě je tím opravdovější a živější, čím více se zúčastňujeme zpěvem nebo hrou na nástroj – po případě alespoň poslechem hudby – hudebního života, čím více o hudbě víme, abychom hudbu chápali a co nejvíce hudebních krás prožívali a snadněji se jich zmocňovali.“¹⁶

Takto o hudební výchově, potažmo o hudební nauce smýšlí František Lýsek, což byl významný hudební pedagog, sbormistr, sběratel a folklorista. Platí zde přímá úměrnost: *Čím více znaků z hudebního díla vnímáme, tím více z hudby máme.*

2.1 Předmět hudební výchova v proudu času

Počátky hudební výchovy mohou být datovány již v 70. letech devátého století, kdy byla potřebná osvěta liturgických zpěvů. Výuka se pěstovala na Metodějově vyšší slovanské škole. Liturgické zpěvy římské se v 10. století vyučovaly v Budči u Slaného a v 11. století se působiště přesunulo do Pražské školy. Později byly významnými středisky výuky kláštery.

Důležitá reforma byla pak zaznamenána ve 13. století v chrámu sv. Víta. Děkan Vít tam zřídil první pěvecký sbor, který byl složený z vikářů. Dále sestavil placený chlapecký pěvecký sbor bonifantů. Velkou oblibu v českých pěveckých školách měl i Karel IV, který se zasloužil o zvelebení liturgického zpěvu.

V 16. století, období humanismu, byla výuka zpěvu na partikulárních školách zvláště oblíbená. Zpěv byl hlavním předmětem hned po latině a měl se vyučovat denně.

„V 1. třídě měli žáci poznávat latinské, německé a české písničky, ve 2. třídě se po obědě zpívala škála ut, re, mi, fa, sol, la a vyložilo se jedno „pravidlo musické“, v 3. třídě mělo být cvičení v hudbě denně po obědě, ve 4. třídě instrumentální hudba. Jinak si mohli žáci zazpívat i mezi vyučováním.“¹⁷

¹⁶ LÝSEK, František. *Základy hudební nauky*, Praha: Orbis, 1952. s. 3.

¹⁷ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 12. ISBN 80-7058-131-X.

V 17. století, v době třicetileté války, hrála hudba výsadní roli při uchovávání existence národa.

„Lid se vyžíval v hudbě, tanci a zpěvu, dával v nich průchod svým citům, steskům i odporu proti násilí. Vedle zpěvu se ve školách stále víc uplatňovala i hudba instrumentální, škola skutečně zněla hudbou všech podob.“¹⁸

Žáci dokázali zpívat vícehlasé kantáty a „muteta“. Zpěv začínal a končil vyučování, což se udrželo nepozměněné až do 19. století. I právě proto byl hudbě (zpěvu) přisuzován výchovný vliv. Instrumentální hudba se vyučovala, avšak veskrze soukromě. Oblíbeným nástrojem byly housle.

Vrcholem bratrského humanistického školství je dílo Jana Ámose Komenského, který vytvořil systém škol podle stupňů lidského věku (mateřské, normální, latinské akademie).

„Je důležité, že v tomto celkovém výchovném systému, položil důraz i na zpěv a múzickou výchovu vůbec. Ve svém hlavním pedagogickém díle, Velké didaktice, zařazuje zpěv a hudbu jako organickou část vyučovacího procesu do všech kategorií svého školského systému. Byly mu tedy nezbytným požadavkem obecného vzdělání (Omnes omnia docere).“¹⁹

V dnešní době se především poukazuje na to, jak Komenský spojoval hru s učením lidových říkadel, písní, s pohybem nebo rytmem, a to již pro mateřskou školu. Jeho rady se neomezovaly pouze na školství, nýbrž byly zaměřeny i do rodin, které jsou podle Komenského nezbytným základem růstu dětské zpěvnosti.

Komenský se ale nezaměřoval pouze na zpěv, ale i na hudební teorii.

„Pozoruhodné je dále Komenského zaměření na hudební teorii. Ve svém Orbis pictus podává jakousi nauku o hudebních nástrojích, doplněnou názorem (obrazem), jenž byl pak na dlouho v učebnicích (nejen našich) napodobován. Hudební teorie je mu druhem každodenního matematického cvičení vedle jedné hodiny praktického zpěvu. Ukázkou takové hodiny podává ve svém spise Schola ludus ve formě rozpravy žáka s učitelem. Učí základům

¹⁸ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 16. ISBN 80-7058-131-X.

¹⁹ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 14. ISBN 80-7058-131-X.

hudební teorie (klíče, tóny ut, re, mi, fa, sol, la, si), menzurální notaci i zpěvu žalmů z not na solmizační slabiky. ²⁰

Hudební výchova (zpěv) v době osvícenské, tedy v 18. století (vláda Marie Terezie a posléze Josefa II), je ovlivněna tím, že se české země staly součástí centralizované rakouské říše a dále také zrušením nevolnictví. V této době byl vyvíjen velký tlak na vzdělanost obyvatel. Vzhledem k tomu, že právě vzdělanost mohla posílit oddanost k monarchii, vyhlásila Marie Terezie školství za politikum.

V hlavním městě byla škola normální, pro větší města byly zřízeny školy hlavní (dvě až čtyři třídy), na venkově byly pak školy triviální (trivium = čtení, psaní, počítání). Princip školy spočíval v pamětném vyučování s šestiletou povinnou školní docházkou. V neposlední řadě byly třeba školy, které připravovaly učitele na jejich praxi. Ti se vzdělávali na tzv. preparandách.

Zpěv v těchto školách už nadále nebyl důležitým předmětem. Na preparandách byl odsouván na vedlejší pozici. Ve školách normálních a hlavních byl nepovinný, jen ve školách triviálních si udržel lepší pozici. V roce 1777 došlo ke změně a zpěv byl nově zaveden do škol, protože „posiluje náboženského ducha a vede k mravnosti“.²¹

Mezi lety 1780 – 1790, za vlády Josefa II., se následně celá situace proměnila. Školství bylo v celé jeho šíři germanizováno. Došlo k potlačení estetických složek výchovy, to znamená i v oblasti hudební. Hlavním jazykem na školách se stala němčina a zpěv byl na středních školách úplně zrušen i proto, že církev byla vyloučena z vedoucí pozice, a tak výuka zpěvu pozbyla smyslu.

Vláda Marie Terezie a Josefa II. je důležitým milníkem ve výuce hudební výchovy. Toto období je proto chápáno jako počátek sestupu linie hudební výchovy, jehož důsledky se dodnes snažíme napravit, leč neúspěšně.²²

²⁰ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 15. ISBN 80-7058-131-X.

²¹ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 22. ISBN 80-7058-131-X.

²² SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

Mezi významné didaktiky 18. století řadíme Jakuba Jana Rybu, který se výrazně zasloužil o povznesení českého zpěvu ve škole. Ve své výuce nelpěl jen na kantorském řemesle. Hudba byla součástí širokého kulturního rozhledu. Děti vyučoval mimo jiné také polnímu hospodářství, lukařství, sadařství, předení, šití a pletení. Vybudoval knihovnu a zavedl nedělní opakovací kurzy.

„Rybův pedagogický zájem se obracel k počestění jednak hudební teorie, jednak školní písně, nanejvýš cenného výchovného prostředku. O zařazení hudby a zpěvu v Rybově vyučovacím systému víme tolik, že denně bývala hodina hudby a zpěvu od jedenácti do dvanácti hodin a odpoledne mezi čtvrtou a pátou, někdy až do šesti hodin hudba instrumentální. Kromě toho zpívaly děti jeho školy před vyučováním a pro osvěžení někdy i během něho. Celkem věnoval Ryba zpěvu a hudbě ve škole asi patnáct hodin týdně.“²³

V hudební praxi kladl důraz na tvorbu dětských písní. A vzhledem k tomu, že srostl s lidovou hudební tvořivostí, mohl tak jako první český obrozenecký skladatel a pedagog vytvořit školní píseň pro naše děti.

Rybovo dílo *Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu* se dá považovat za první novodobou učebnici české hudební teorie. Obsahuje snahy o vytvoření české hudební terminologie a mimo jiné poukazuje i na význam znalosti teorie a metodiky, vyzdvihuje důležitost zpěvu jako prostředku mravní výchovy.²⁴

Na přelomu 18. a 19. století je hlavním hudebním centrem Pražská konzervatoř.

„Ta se stala brzy hudebně výchovným střediskem a měla vliv i na rozvoj české hudebnosti v době obrozenské.“²⁵

V 19. století mělo české národní obrození na školství nemalý vliv, a to nejen na poli českého jazyka, ale i v hudební výchově (zpěvu). Zpěvnost se přenesla do prvních českých školek (mateřských škol), hlavních škol i učitelských kurzů.

²³ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 24. ISBN 80-7058-131-X.

²⁴ SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

²⁵ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 25. ISBN 80-7058-131-X.

„Nemalou měrou přispělo k růstu české národní ideje obecné, triviální školství, vedené vlasteneckými učiteli. Jistěže tu hráli důležitou uvědomovací roli rodičí se česká literatura a umění, české divadelní družiny, noviny a časopisy, sbírání lidového odkazu písňového a vůbec folklorního, a tím a nabývající láska k mateřštině a k bohaté historii národa.“²⁶

V roce 1830 byla založena varhanická škola v Praze. Hlavním cílem varhanické školy bylo vzdělávat budoucí varhaníky. Nicméně žáci, kteří navštěvovali tuto školu, byli vyučováni i jako budoucí učitelé hudby. Varhanická škola hrála významnou roli ve vzdělanosti, ať už v praktické či teoretické hudebnosti, českého učitelstva.

Revolučním krokem pro české školství byla v roce 1848 emancipace školy od církve. I díky tomu se na vědeckém základě začala koncipovat hudební pedagogika, která se pokoušela prosadit otevřený a permanentní hudebně výchovný proces.²⁷

V roce 1849 byla na škole středního stupně zavedena nepovinná hudební výchova a od roku 1869 byla povinná jedna hodina zpěvu týdně na obecných i nižších reálných školách.

Po roce 1850 se rozšířila síť soukromých hudebních ústavů, které vychovaly mnohé české pedagogy nejen pro Prahu ale i venkovská města.

Roku 1876 se v hudební výchově Česka udála zásadní událost. Ministerstvo školství vydalo první osnovy zpěvu pro obecné a měšťanské školy. Přestože tyto osnovy prošly revizí v roce 1883, v nezměněné podobě platily až do roku 1915. Hudební výchova v tomto období kladla velký důraz na metodiku nácviu zpěvu, která sloužila k rozvíjení intonačních a pěveckých dovedností žáků.

Kromě samotného obsahu výuky ovlivnily podobu hudební výchovy také významné osobnosti. Jan Leopold Zvonař se zasazoval o propojení specializované hudební výchovy s obecnou. Konrád Pospíšil kladl důraz na aktivní poslech v hodinách a dále pak o zařazení moderních pomůcek. Otakar Hostinský zdůrazňoval estetickou stránku hudební výchovy a myšlenku zpřístupnění umění všem lidem.²⁸

²⁶ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 28. ISBN 80-7058-131-X.

²⁷ SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

²⁸ SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

Od osmdesátých let 19. století apelují čeští folkloristé na školní výchovnou péči o tradiční lidovou tvorbu. To způsobilo obrat v obsahové náplni HV na školách. Postupně mizela píseň kostelní a byla nahrazována výukou lidových písní. Lidová píseň se však objevovala především milostná, právě kvůli výchovným potřebám. Proto ve výuce chyběly písně protipanské, zbojnické, nebo například písně revoluční. Zdůraznění výchovných momentů však učitele často vedlo k pozměnění textu nebo k textovým retuším.

Na přelomu 19. a 20. století si český lid stěžoval na úpadek hudební výchovy na školách a usiloval o její uplatnění i v institucích všeobecně vzdělávacích.

Počátkem 20. století došlo v důsledku umělecko-výchovných snah k zavedení v prvních třech třídách k jedné vyučovací hodině zpěvu týdně, rozšířené o stručné hudebně kulturní výklady (hudební osobnosti a hudební formy), což do té doby (od roku 1874) osnovy neobsahovaly.

*„V první třídě to bylo poučení o lidové písni a umělé, v 2. třídě o hlavních hudebních formách a předních českých skladatelích, v 3. třídě o vynikajících světových skladatelích a hudebních umělcích.“*²⁹

V roce 1915 byly s ohledem na změnu doby, a tedy i společnosti, osnovy přepracovány a byly platné až do roku 1930. Osnovy, vypracované za asistence odborníků, rozdělávaly hlavní požadavky do třech kategorií.

První kategorie zdůrazňovala estetický aspekt zpěvu a zahrnovala požadavky na správnou výslovnost, intonaci, rytmickou přesnost a frázování. Důraz byl kladen na to, aby žáci zpívali nejen jednohlasně, ale i sborově.

Druhá kategorie se zaměřovala na formování osobnosti a rozvíjení morálních vlastností. Požadovalo se zušlechtnění mysli a prohloubení vlasteneckého, náboženského i sociálního citění. Tento požadavek odrážel dobové poměry, kdy národní identita hrála důležitou roli a sociální citění u mnoha lidí chybělo.

²⁹ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 59. ISBN 80-7058-131-X.

Třetí kategorie se týkala metodiky nácviu písní. Na základě poznatků o hudební pedagogice byl za nejvhodnější uznán kombinovaný nácvik, spojující sluchový vjem se sledováním notového zápisu.

„Základní složkou byl aktivní zpěv, dále tu byl poslech hudby a hudební nauka potřebná pro chápání skladeb.“³⁰

Základem intonačního výcviku se stala Battkeho metoda, která byla prosazována od roku 1910.

Podle výše zmíněných požadavků měla hudební výchova především dvě pojetí. Buď s převahou a za pomoci zpěvu, anebo za pomoci hudebního poslechu. U obou se předpokládala výuka hudební nauky. Důraz byl kladen na hudebně teoretickou a intonační část.

Po druhé světové válce došlo v důsledku nastolení komunistického režimu k ideologickému ovlivnění i výchovně vzdělávacího systému. Pedagogika se musela adaptovat na marxisticko-leninské ideály. Zároveň od roku 1945 nabývalo na důležitosti vzdělání učitelů, pro které se zavedla povinnost vysokoškolského studia. V tomto kontextu vznikla nová instituce – Výzkumný ústav pedagogický – která se zabývala i problematikou hudební výchovy.³¹

Nová etapa hudební výchovy se vyznačovala propagací myšlenek Jana Amose Komenského a současně aplikací poznatků sovětských pedagogů. Diskutovaly se otázky osnov, časových dotací, pedagogických pomůcek a přetrvávaly spory ohledně intonačních metod.

Naproti tomu repertoár písní, ať už určených ke zpěvu nebo na poslech, byl jasně vymezen v hudebních osnovách, stejně tak jako celkový náhled na předmět, potažmo na jeho výuku.

V tomto období dochází k ústupu od Battkeho metody (příliš složitá) a důraz se klade na Lýskovu nápěvkovou metodu a později i na tonální písňovou metodu L. Daniela, nebo také na metodu podle Bohumila Čěňka.

³⁰ SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 115. ISBN 80-7058-131-X.

³¹ SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

Lýskova metoda (nápěvková metoda)

Jedná se o intervalovou metodu. Pro usnadnění intonování se používaly tzv. nápěvky, jedná se o počáteční intervaly ze známých lidových písních. František Lýsek byl názoru, že hudební intonace je klíčem k rozvoji zpěvnosti a obecné hudebnosti mládeže.

Danielova metoda

Vznikla na základě snahy nahradit solmizační slabiky. Jedná se o tonální písňovou metodu Ladislava Daniela. Nejedná se o intervalovou metodu. Je založena na tonalitě, která je podle Daniela základní hudební strukturou středoevropské civilizace. Proti nápěvkové metodě, kde každý interval existuje zvlášť (ve vzduchoprázdnu), se jednotlivé stupně a osmitónové řady odvozují podle tonální písňové metody ze začátku lidových písní, které mají harmonický základ. Podařilo se tak z intonace udělat prostředek a ne cíl hudebně výchovné práce. Avšak písně, které se používaly při její praxi se lišily, a tak nedošlo ke sjednocení do jedné ustálené podoby.

Metoda Bohumila Čeňka

Intonační výcvik se dle Bohumila Čeňka zaměřuje na tónický kvintakord, který je základem pro pochopení vedlejších stupňů. Durová stupnice se zavádí až v pozdějších fázích. V mollových tóninách se pak intonace odvíjí od stejnojmenné stupnice. Solmizační slabiky tónů mollového tónorodu končí na "-u". Čeňkova intonační tabulka slouží jako pomůcka pro rozvoj sluchové představy a orientace v tónině. Jednotlivé stupně tabulky jsou barevně odlišeny.

Názory na hudební výchovu nebyly ideální ani po roce 1950, kdy o HV smýšleli neoborníci jako o tzv. rekreačním (oddechovém) předmětu a vůbec nebrali v potaz, jaký má hudba význam v mravním vývoji dítěte. Odborníci si pak předmět definovali podle toho, kterou z jeho složek považovali za nejdůležitější (buď zpěv anebo poslech) a podle toho i volili metody, které k výuce hudební výchovy používali.

Hudební výchova v 60. letech čelila novým výzvám. Zatímco se pedagogové snažili o naplňování stanovených cílů, museli se vyrovnávat s rostoucí popularitou moderní hudby mezi mládeží. Jedním z hlavních problematických bodů byla neschopnost hudební výchovy adekvátně reflektovat dynamický vývoj společnosti a zájmy studentů. Lidové písně, které dříve představovaly přirozenou součást výuky, působily v kontextu moderní doby archaicky a ztrácely na atraktivitě pro dospívající generaci.

V těchto letech byl projednán nový návrh osnov. Nezměnil se výchovný cíl a dále byl kladen důraz na aktivní hudební činnost – zpěv a poslech hudby.

„Nové osnovy nepředepisovaly učitelé ani písně ani skladby pro poslech ani určitou intonační metodu; základní písňový materiál přinášely zpěvníky a učebnice. Proti starším osnovám byly nové při výběru písní citlivější a kritičtější, hlavně pak při volbě umělých dětských písní a ukázek hudby 20. století.“³²

Osnovy také umožňovaly větší volnost v tom, jakým metodickým způsobem bude pedagog moci rozvíjet hudební schopnosti dětí.

Přes mohutné úsilí se nedařilo dosáhnout lepšího postavení hudební výchovy ve škole (u dětí všech věkových kategorií) ani ve veřejném životě. Byla snaha se přiblížit sousedním socialistickým státům, nicméně snaha byla veskrze marná a situace byla natolik katastrofická, až se začalo hovořit o havarijní situaci. Na to konto se začaly hledat nové metody a postupy, které by oživily hudebnost dětí mladšího školního věku.

Zjistilo se, že nejpłodnější období pro výuku hudební výchovy je mezi 7. a 8. rokem, později se vliv školní výchovy snižuje na minimum. Pro její oživení vymyslel Carl Orff systém pravidelného rozvíjení dětské hudební tvořivosti.

Orffův systém

Jedná se o systém, který je založen na rytmu jakožto prazákladu hudby. Dále se jedná o nástrojovou hru, říkanky, seskupování rytmicko-melodických projevů dětí do malých formálních útvarů a posléze do tzv. prvních jevištních her.

³² SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. s. 116. ISBN 80-7058-131-X.

Hudební výchova v 70. letech nadále reflektovala dřívější požadavky a zároveň se otevírala novým poznatkům z psychologie. Požadavky na hudební výchovu z minulých desetiletí se v 70. letech dále rozvíjely a doplňovaly o poznatky z oblasti psychologie vývoje jedince. Diskuze se znovu zaměřila na důležitost estetické výchovy v rámci vzdělávacího procesu a na roli hudební výchovy jako její klíčové součásti.

V 80. letech 20. století se objevila snaha o rozpracování nového konceptu estetické výchovy. Cílem bylo napravit negativní dopady předchozích školských reforem, které vedly k redukci hudební a výtvarné výchovy na všeobecně vzdělávacích školách. Nový systém měl těmto předmětům zajistit větší časovou dotaci a zvažovalo se i jejich propojení s literární výchovou. Realizace těchto záměrů však musela počkat do období po roce 1989.³³

Po roce 1989 čili v 90. letech se výchovně vzdělávací systém proměnil. Systém začal vyžadovat aktivní začlenění žáků a jejich tvořivost. Hudební výchova se tak stala předmětem, ve kterém se měly prolnout všechny složky – zpěv, poslech, instrumentální a hudebně-pohybové činnosti. Bohužel, mezi hudební výchovou a skutečným světem hudby, právě i díky bývalému komunistickému režimu, vznikala stále větší propast. Hudební výchova byla vrácena zpět do 8. a 9. ročníků základních škol a gymnázií i díky výzkumu Jaroslava Kasana.

³³ SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

3 Lidová píseň a společnost

*„Otázka, možno-li vůči pozvolnému sice, ale přece nepopíratelnému odumírání lidové písně pomýšletí na nápravu, je blízká. Rozumějme však dobře: dokonalá restitutio in integrum, návrat k bývalé svěží, tvůrčí síle zpěvného lidu, je věci nemožnou. Odvěký, na rozkošné plody přebohatý život naší písně lidové ztrácí svou sílu, a žádný lékař osud ten od něho neodvrátí. Ale plody ony jsou zde, tvoří básnický a hudební podklad, jež sluší nám nejenom v úctě a lásce mýti, nýbrž i prakticky využívatí, a sice především tím, že postaráme se o to, aby prakticky nadobro nevyumizel, po případě opět koloval mezi lidem, aby navždy zůstal jeho majetkem.“*³⁴

V životě českého národa hrála lidová píseň významnou roli stejně tak jako společenský zpěv. Tento fenomén je možné sledovat hlavně od třicátých let 19. století. Jedná se o dobu nástupu „mladé generace“, která vnášela do národního života živějšího ducha a začínal se také více projevovat společenský život – bály, besedy, produkce pěveckých kroužků a spolků atp. Lidová píseň se tak zařadila mezi formy městského hudebního a společenského života.³⁵

Je zřejmé, že pokud by lidová píseň zůstala ve své originální monodické podobě, zájem o ni by se postupně snižoval, až by vyprchal úplně. I tak je úloha lidové písně v životě dnešního člověka i společnosti jako celku podstatně menší, než tomu bylo dříve, ba dokonce mizivá.

V minulém století došlo k navýšení zájmu o lidovou píseň v 50. letech, a to především díky ideologickým tendencím. Společný zpěv, většinou v improvizovaném dvojhlasu, nebyl raritou a dokázal navodit příjemnou sváteční atmosféru a vzájemnou pospolitost.

Tradičně se zpívalo a zpívá při různých společenských akcích, v dnešní době především s kytarovým doprovodem. Populární písně zabírají většinu repertoáru, zatímco písně lidové jsou spíše okrajovou volbou.

Prvotní forma existence lidové písně, tj. orální tradice, se mezi lidmi už skoro neudržíje a rodin, kde se zpívá, je čím dál méně. Kde se tedy může člověk setkat s lidovou písní?

³⁴ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*, Praha: F. Šimáčka, 1906. s. 4.

³⁵ VÁCLAVEK, Bedřich a DVOŘÁK, Jaromír, ed. *O lidové písni a slovesnosti*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963. s. 208. Spisy Bedřicha Václavka; sv. 13.

V dobách minulých to bylo na prvním místě rodinné prostředí a na druhém místě škola. Proto nyní bude pozornost věnována škole a hudební výchově v ní. Jednohlasý zpěv dětského kolektivu za (v mnohých případech) v celku strohého doprovodu učitele na kytaru, či klavír v dětech jen těžko vzbudí lásku k lidové hudbě.

Větší šance k vybudování vztahu k lidovým písním je u dětí, které navštěvují základní umělecké školy, kde je písňový repertoár součástí všech instrumentálních škol, takže se děti seznámí s lidovou písní, alespoň při hře na nástroj.

Ještě lepším prostředím, kde se děti mohou s folklorním dědictvím setkat, jsou sbory ať už se jedná o sbory na škole základní nebo umělecké. Jednak se jedná o více či méně výběrový kolektiv, takže se zvyšuje průměrná pěvecká úroveň, dále je stěžejní odbornost učitele, který sbor vede.

Asi nejlepší prostředí, ve kterém může být utužován vztah mezi člověkem a lidovou písní, jsou speciální folklorní soubory, které propojují taneční projev s projevem pěveckým. Tyto soubory nalézáme nejen na Moravě, ale po celém území České republiky.

O tom, jak malý význam má lidová hudba v životě dnešní společnosti, svědčí její zastoupení ve vysílání hromadných sdělovacích prostředků.

„Výše zmíněné skutečnosti vedou k tomu, že lidé dnes znají jen zlomek písňového bohatství, které bylo dříve všeobecným vlastnictvím téměř celé populace.“³⁶

³⁶ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*, Praha: Karolinum, 2010. s 9. ISBN 978-80-246-1830-2

4 Lidová píseň ve škole

Předmětem v mé bakalářské práci zájmu byla lidová píseň a její úloha ve škole a pro tento účel je nutno zjistit v hodinách hudební výchovy probíhalo na Základní škole Bohumila Hrabala v Praze 8 – Libeň.

K tomu, aby bylo možné přistoupit k pozorování lidové písně a její obliby mezi žáky v osmém ročníku ZŠ během výuky HV, je třeba nejdříve zjistit výstupy z **rámcově vzdělávacího programu** (dále jen RVP), které určují, jakým směrem se bude vzdělání vyvíjet a co mají žáci na konci druhého stupně základní školy umět.

4.1 Rámcový vzdělávací program

„2. stupeň

Očekávané výstupy

žák

- *HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách*
- *HV-9-1-02 uplatňuje získané pěvecké dovednosti a návyky při zpěvu i při mluvním projevu v běžném životě; zpívá dle svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase i vícehlase, dokáže ocenit kvalitní vokální projev druhého*
- *HV-9-1-03 reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace*
- *HV-9-1-04 realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností písně a skladby různých stylů a žánrů*
- *HV-9-1-05 rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě a na základě individuálních hudebních schopností a pohybové vyspělosti předvede jednoduchou pohybovou vazbu*
- *HV-9-1-06 orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky a charakteristické sémantické prvky, chápe jejich význam v hudbě a na základě toho přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku*
- *HV-9-1-07 zařadí na základě individuálních schopností a získaných vědomostí slyšenou hudbu do stylového období a porovnává ji z hlediska její slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami*
- *HV-9-1-08 vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění*

Učivo

VOKÁLNÍ ČINNOSTI

- *pěvecký a mluvní projev – rozšiřování hlasového rozsahu, hlasová hygiena, hlasová nedostatečnost a některé způsoby její nápravy, mutace, vícehlasý a jednohlasý zpěv,*

deklamace, techniky vokálního projevu (scat, falzet apod.), jejich individuální využití při zpěvu i při společných vokálně instrumentálních aktivitách

- **intonace a vokální improvizace** – diatonické postupy v durových a mollových tóninách, improvizace jednoduchých hudebních forem
- **hudební rytmus** – odhalování vzájemných souvislostí rytmu řeči a hudby, využívání rytmických zákonitostí při vokálním projevu
- **orientace v notovém záznamu vokální skladby** – notový zápis jako opora při realizaci písně či složitější vokální nebo vokálně instrumentální skladby
- **rozvoj hudebního sluchu a hudební představitivosti** – reprodukce tónů, převádění melodií z nezpěvné do zpěvné polohy, zachycování rytmu, popřípadě i melodie zpívané (hrané) písně pomocí grafického (notového) záznamu
- **reflexe vokálního projevu** – vlastní vokální projev a vokální projev ostatních, hledání možností nápravy hlasové nedostatečnosti (transpozice melodie, využití jiné hudební činnosti)

INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

- **hra na hudební nástroje** – nástrojová reprodukce melodií (motivků, témat, písní, jednoduchých skladeb), hra a tvorba doprovodů s využitím nástrojů Orffova instrumentáře, keyboardů a počítače, nástrojová improvizace (jednoduché hudební formy)
- **záznam hudby** – noty, notační programy (např. Capella, Finale, Sibelius) a další způsoby záznamu hudby
- **vyjadřování hudebních i nehudebních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje** – představy rytmické, melodické, tempové, dynamické, formální
- **tvorba doprovodů pro hudebně dramatické projevy**

HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

- **pohybový doprovod znějící hudby** – taktování, taneční kroky, vlastní pohybové ztvárnění
- **pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla** – pantomima, improvizace
- **pohybové reakce na změny v proudu znějící hudby** – tempové, dynamické, rytmicko-metrické, harmonické
- **orientace v prostoru** – rozvoj pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci či pohybových hrách

POSLECHOVÉ ČINNOSTI

- **orientace v hudebním prostoru a analýza hudební skladby** – postihování hudebně výrazových prostředků, významné sémantické prvky užití ve skladbě (zvukomalba, dušmalba, pohyb melodie, pravidelnost a nepravidelnost hudební formy) a jejich význam pro pochopení hudebního díla
- **hudební dílo a její autor** – hudební skladba v kontextu s jinými hudebními i nehudebními díly, dobou vzniku, životem autora, vlastními zkušenostmi (inspirace, epigonství, kýč, módnost a modernost, stylová provázanost)
- **hudební styly a žánry** – chápání jejich funkcí vzhledem k životu jedince i společnosti, kulturním tradicím a zvykům

- *interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla (slohové a stylové zařazení apod.), vytváření vlastní soudů a preferencí“³⁷*

4.2 Školní vzdělávací program ZŠ Bohumila Hrabala

Ramcový vzdělávací program je dokumentem určujícím zásadní směry vzdělávání, ale jejich konkretizace probíhá až ve **školních vzdělávacích programech** (dále jen ŠVP). V případě Základní školy Bohumila Hrabala mají být v 8. ročníku v hudební výchově splněny následující výstupy.

Výstup RVP	Výstup ŠVP	Obsah učiva	Mezipředmětové vztahy, průřezová témata
Využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách.	1) Na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností rozvíjí své hudební aktivity při vlastním výběru.	INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI: - vyjadřování hudebních i nehudebních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje – představy rytmické, melodické, tempové, dynamické	
Uplatňuje získané pěvecké dovednosti a návyky při zpěvu i při mluvním projevu v běžném životě, zpívá dle svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase i vícehlase	2) Zpívá dle svých individuálních dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase i vícehlase.	VOKÁLNÍ ČINNOSTI: - pěvecký a mluvení projev – jednohlasy a vícehlasy zpěv - intonace a vokální improvizace – diatonické postupy v durových a mollových tóninách	Přírodopis
Reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace.	3) Provádí na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností jednoduché hudební improvizace.	VOKÁLNÍ ČINNOSTI: - intonace a vokální improvizace – jednoduché hudební formy	OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA: - kreativita – obecná kreativita rozvoj smyslového vnímání
Rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě	4) Rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě	HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI: - orientace v prostoru – rozvoj pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci nebo pohybových hrách	
Orientuje se v proudu znějící hudby, přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku.	5) Orientuje se v proudu znějící hudby.	POSLECHOVÉ ČINNOSTI: - hudební styly a žánry – chápání jejich funkcí vzhledem k životu jedince i společnosti	
Zařadí na základě individuálních schopností a získaných vědomostí slyšenou hudbu do stylového období	6) Porovnává hudbu z hlediska její slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami.	POSLECHOVÉ ČINNOSTI: - interpretace znějící hudby - slovní charakterizování hudebního díla (slohové, stylové zařazení)	Dějepis

38

Jak může být výše viděno, v ŠVP se klade veliký důraz na instrumentální činnosti, především tedy na volné vyjadřování a sepjetí hudby spolu s nehudebními představami.

³⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami*. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>. [citováno 2023-11-13].

³⁸ ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOHUMILA HRABALA. *ZŠ Bohumila Hrabala ŠVP. 2023. PNG*. Online. In: Základní škola Bohumila Hrabala. Praha, 2023. Dostupné z: <https://www.zs-bhrabala.cz/o-skole/svp>. [cit. 2023-11-13].

Program se dále obšírně věnuje poslechovým činnostem a také činnostem vokálním, kde je záběr opravdu široký.

ŠVP je z hlediska zmíněného učiva vyvážený. Nicméně nestanovuje konkrétní obsah učiva a je tedy zcela na vyučujícím, jak s ŠVP naloží. Nutno podotknout, že všech cílů by se dalo dosáhnout pomocí práce s lidovou písní.

4.2.1 Charakteristika předmětu

Hudební výchova je v rámci ŠVP na základní škole Bohumila Hrabala vedena v rámci vzdělávacího programu **člověk a umění**.

Samotná charakteristika předmětu je následující:

„Hudební výchova se soustředí na:

- *vnímání a chápání hudby jako důležité součásti života jedince v každodenním životě a v životě celé společnosti*
- *rozvíjení a podporu receptivní a reprodukční schopnosti a dovednosti*
- *objevování a rozvíjení vztahu žáka k hudbě v praktickém životě*
- *podněcování potřeb žáka setkávat se s hudbou prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových, poslechových i jiných aktivit*
- *využívání hudebního jazyka jako specifické formy komunikace*
- *získávání orientace v hudebních stylech a žánrech současnosti a minulosti a vnímání hodnoty umění*
- *seznamování se s různorodými hudební kulturami různých národů a národností*
- *rozvíjení celkové hudebnosti žáka*³⁹

Dále je nutné si v charakteristice předmětu povšimnout věty, která upozorňuje na možnost výuky hudební výchovy v anglickém jazyce, a to v 1., 6., a 7. ročníku. Hudební výchovu vede Mgr. Kateřina Tůmová, která má aprobaci anglický jazyk, hudební výchova. Z toho

³⁹ ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOHUMILA HRABALA. *ZŠ Bohumila Hrabala ŠVP*. 2023. WORD. Online. In: Základní škola Bohumila Hrabala. Praha, 2023. Dostupné z: <https://www.zs-bhrabala.cz/o-skole/svp>. [cit. 2024-03-16].

vyplývá, že výuka v těchto ročnících je rozdělena do dvou skupin. V 8. ročníku, jakožto pro HV koncovém, se třída opět sejde na hudební výchově celá.

„Časová dotace:

Ročník:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Hodin:	1	1	1	1	1	1	1	1	0

» 40

Z tabulky jasně vyplývá, že časová dotace pro výuku HV na ZŠ Bohumila Hrabala je jedna hodina týdně od prvního do osmého ročníku. V devátém ročníku se pak hudební výchova nevyučuje.

⁴⁰ ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOHUMILA HRABALA. *ZŠ Bohumila Hrabala ŠVP. 2023.* WORD. Online. In: Základní škola Bohumila Hrabala. Praha, 2023. Dostupné z: <https://www.zs-bhrabala.cz/o-skole/svp>. [cit. 2024-03-16].

5 Výzkum

Předmětem výzkumu je lidová píseň jako součást výuky hudební výchovy na druhém stupni ZŠ, a její úloha.

Konkrétní cíle:

- Zjistit postoj nekvalifikovaného učitele k výuce lidových písní.
- Zjistit postoj žáků k lidovým písním.
- Zjistit, jestli jsou lidové písně začleněny v hodinách hudební výchovy a pokud ano, jaká je jejich úloha.
- Zjistit, zda je lidová píseň průřezovým tématem i jiných předmětů.

Předpoklady:

Lidová píseň není mezi dětmi oblíbená. I z toho důvodu nemusí být nutně oblíbeným tématem vyučujících. Z těchto dvou předpokladů může být vytvořen další, který se přiklání k tomu, že lidová píseň netvoří převahu v obsahu hudební výchovy na druhém stupni základní školy. Tento předpoklad mimo jiné podporuje i koncepce učebnic, které se na druhém stupni používají. Na druhé straně ale existuje značná volnost v pojetí konkrétního obsahu výuky a situace by se mohla vyvinout opačně, ve chvíli, kdy je pro vyučujícího lidová píseň vášní, ale také v případě, že se jedná o místo, kde je lidová píseň stále živým tématem.

5.1 Metody výzkumu

Při výzkumu byly použity tři metody výzkumu. První metodou byl rozhovor, který byl uskutečněn s učitelem HV a jeho cílem bylo zjistit osobní přístup k lidové písni a průběh výuky. Obsahoval deset předem připravených otázek. Všechny otázky byly otevřené a nechávaly prostor pro širší vyjádření vlastního názoru. Rozhovor byl vybrán, protože poskytuje prostor pro navození důvěrné atmosféry, což je pro výzkum stěžejní, protože vede k respondentově větší otevřenosti. Jedná se také o flexibilní metodu výzkumu, díky které lze obratem reagovat a případně i upravovat a klást otázky doplňující. (Váňová, 2017 s. 48)

Další metodou byl dotazník, ten byl určen žákům. Obsahoval dvacet tři otázek, z toho čtrnáct otázek bylo uzavřených, čtyři otevřené a zbylých pět otázek znázorňoval sémantický diferenciál – rating. Dotazník byl rozdělen do dvou částí. První část se věnovala znalosti

lidových písní. Druhá část byla zaměřena na osobní zkušenost s lidovou písní. Dotazník byl sestaven tak, aby byl pro děti srozumitelný. Byl použit, protože se jedná o tzv. **explorativní metodu** a je schopen oslovit velký počet respondentů najednou. Je založen na písemném kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Což je pro žáky nejméně náročné a stresující. Mezi další výhody patří zejména snadná administrace a údaje z něj lze kvantifikovat a přehledně zpracovat. (Váňová, 2017 s. 41)

Celé znění dotazníku je možné najít v přílohách této bakalářské práce.

Poslední metodou výzkumu bylo pozorování.

„Pozorování umožňuje, díky přímé smyslové zkušenosti poznávání jevové, vnější stránky skutečnosti, shromažďování konkrétních postřehů a faktů, které se nalézají „hic et nunc“, tj. na tomto místě a v tomto čase.“⁴¹

Pozorování má výhodu v tom, že lze sledovat více jevů najednou, ve vzájemných vazbách a v přirozeném prostředí. (Váňová, 2017 s. 25)

Bylo uskutečněno v několika vyučovacích hodinách s cílem zjistit, zda je lidová píseň obsahem výuky a pokud ano, jak se s ní pracuje.

5.2 Výzkumný vzorek respondentů

Výzkumné šetření se uskutečnilo na Základní škole Bohumila Hrabala v Praze 8 – Libni. Vyučování probíhá podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání „Škola jazyků a informačních technologií“. Jedná se o běžnou školu, která není soukromá a tím pádem se mezi dětmi nachází pestrý vzorek respondentů. Mým zájmem byli žáci osmé třídy. Tento ročník byl zvolen z důvodu, že se jedná o, pro některé žáky, poslední setkání s pravidelnou výukou hudební výchovy. Úmyslem bylo zjistit s jakými vědomostmi budou děti ze školy vycházet, protože se s takhle intencionální výukou v následujícím studiu spíše nesetkají.

Byla jsem si vědoma toho, že se v hodinách vyskytují děti, které navštěvují ZUŠ. Žáci tím pádem budou mít pravděpodobně lepší vztah k lidové hudbě. Proto budou při hodinách

⁴¹ VÁŇOVÁ, Hana. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3628-3. s. 25

aktivnější a k lidové hudbě budou přistupovat s větším porozuměním. I toto by mělo být zahrnuto ve výzkumu, avšak vzhledem k tomu, že se jedná o prvotní průzkum, nebylo možné vše řádně obsáhnout. Ve třídě se také mohou nacházet i děti jiných národností. Na ZŠ Bohumila Hrabala jsou v osmé třídě tři ukrajinští žáci, kteří do dotazování nebyli zařazeni z důvodu pravděpodobného zkreslení výsledků.

5.3 Práce učitele s lidovou písní

Pro tuto bakalářskou práci jsem si vybrala pozorování hodin hudební výchovy na škole Bohumila Hrabala, kterou v osmém ročníku vyučuje Bc. Veronika Hradová, studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

V. Hradová je absolventkou studijního programu specializace v pedagogice – český jazyk a hudební výchova. Přestože ještě nemá uzavřené navazující magisterské studium je otevřená výzkumným aktivitám, tendencím a novým cestám ve výuce hudební výchovy. V. Hradová měla o hudbu zájem již od útlého věku a navštěvovala ZUŠ. O pedagogiku se její zájem projevil až na střední škole, při které vyučovala hudební nauku na ZUŠ.

5.3.1 Rozhovor s vyučujícím

Víte o tom, se kterými písněmi se žáci v hodinách HV dosud seznámili? Které písně jste prošli a můžete určit jejich počet?

V minulém roce jsem se sedmým ročníkem pracovala se zpěvníky Já písnička 1 a 2. Nejdříve bylo zapotřebí děti naučit, jak se vůbec v takovém zpěvníku vyznat. Nevzpomenu si asi na všechny písně, které jsme se naučili, ale mezi oblíbenější patřily: Ach synku, synku; Černé oči; Bejvávalo, bejvávalo; Když jsem já sloužil.

Kolik hodin jste lidové písně v minulém školním roce věnovali? V jakých kontextech byla lidová píseň osvojována?

V minulém školním roce jsem věnovala výuce o lidové hudbě čtyři vyučovací hodiny. Naučili jsme se známé lidové písně, ukázali si lidové nástroje a poslechli lidové umělce. Jako zpestření hodiny jsme vyzkoušeli také poznávačku lidových písní. Jelikož jsem v minulém roce neměla celou třídu, nýbrž výběr dětí, které nemají hudební výchovu

v anglickém jazyce, bude zapotřebí i v tomto roce všechny informace o lidové písni v 8. třídě důkladně zopakovat.⁴²

Jaký, podle Vás, má lidová píseň význam pro mladou generaci?

Asi není žádným tajemstvím, že děti na základní škole obecně raději zpívají písně umělé. Lidová píseň je však důležitým kulturním dědictvím. Texty jsou z hlediska obsahu velmi nadčasové a obyčejný člověk se s nimi lehce ztotožní. Dříve propojovaly celé generace. Lidé si jimi krátili dlouhý čas, vyznávali lásku nebo předávali zkušenosti. Z toho, co pozoruji ve škole, se obávám, že jsme vstoupili do doby, kdy si většina rodičů s dětmi lidové písně nezpívá. Proto se snažím alespoň v rámci hudební výchovy dětem lidovou hudbu přiblížit. Podle mého názoru je to velmi důležité, protože pokud budeme pokračovat stejným směrem, nezbude za chvíli nikdo, kdo by si lidové písně pamatoval, a zůstanou pouze na stránkách zpěvníků.

Pamatujete si, jak osvojení písně proběhlo? (metodou imitační, odvozováním nápěvu, hrou podle not na dětské nástroje)

Nejjednodušší pro mě ve třídě o 26 dětech zůstává metoda imitační. Nejprve vždy hraji melodii na klavír. Kdo píseň zná, může zpívat. Poté se žáků ptám, jak by melodii popsali (smutná, veselá, rychlá, klidná...). Když se učíme píseň, kterou nikdo nezná, ukazuji žákům rozdílné texty a nechám je rozhodnout, který text se nejvíce k melodii hodí. Nedílnou součástí je analýza textu.

Následuje samotný proces osvojování, kdy píseň rozdělím dle svého uvážení na kratší úseky a ty se postupně učíme. Když je písnička jednodušší, tak jim ji přezpívám a oni po mně opakují. Když je složitější, učím je to postupně. Nejdříve se zaměřím na rytmus. Procházím s nimi jednodušší rytmické úseky, a pak se dostáváme k těm nejsložitějším. Písničku si vytleskáváme a u toho si odříkáváme její text. Když vidím, že se děti orientují, spojuji to s melodií, kterou si děti, díky naučení rytmu, snáz spojí.

⁴² Na ZŠ Bohumila Hrabala mají děti možnost studovat hudební výchovu v anglickém jazyce. A to konkrétně v 1. 6. a 7. ročníku.

Když si píseň děti osvojily, o jakou píseň se jednalo? Jaký typ doprovodu písni jste zvolila? (přiznávky, držení akordu, opakované hraní jednoho tónu; jak atraktivně píseň zpracováváte)

Vzhledem k postavení klavíru zády k žákům ve třídě, hraji neustále vykroucená směrem do třídy. Čím jednodušší je doprovod, tím spíše můžu hrát po slepu a kontrolovat, kdo ve třídě dělá jiné aktivity, než by měl. V pravé ruce zprvu hraji melodii, po několika zopakováních písni již hraji pouze rozložené akordy.

Nechala jste žáky, aby píseň sami hráli s vlastním doprovodem? Jak doprovod vypadal?

V minulém roce jsem žáky nechala tvořit rytmický doprovod. Většinou jsem jim doprovod vymýšlela já, protože když jsem jim dala prostor k domluvě, vznikl neřízený chaos a trvalo dlouho, než se třída opět uklidnila. Pokud žák umí hrát na klavír, může doprovázet spolužáky předem domluvenou lidovou píseň. V minulém roce jsme také zkoušeli hrát melodii i doprovod lidové písni pomocí boomwhackers.

Všímáte si, když se žáci zabývají lidovou písni a sami ji mají interpretovat, zdali je to baví a mají z toho radost? Zažíváte společně radostný pocit (well-being)?

Žáků, kteří si užívají hodiny věnované lidové hudbě, je opravdu málo. Minulý školní rok byla lidová píseň v sedmém ročníku zejména nepopulární téma. Žákům se líbilo jediné komolení textu tak, aby vznikla co nejvíce sprostá verze lidové písni. Mně jako učiteli, který si dal s přípravou dost práce, to naopak radost nepřineslo vůbec žádnou. U mladších ročníků se ale téma lidové písni setkala s větším úspěchem.

Prověřujete si, jak žáci písni znají, jestli si je pamatují a jestli si je odnáší do života? Máte pocit, že to rozšiřuje jejich hudebně kulturní obzor?

V každém ročníku si žáci vytváří vlastní zpěvník. Nosí si malý nelinkovaný sešit a já jim do něj tisknu texty písni, které se učíme. Na každé hodině zjišťuji, že texty někteří stále ztrácejí. Každoročním zklamáním pro mě však je, když na konci roku sešit vyhodí (ačkoliv jim vždy říkám, že si mají sešit nechat do dalších let). Na začátku dalšího školního roku mi nejsou schopni zopakovat ani názvy písniček, které jsme se minulý rok učili.

Jakým vzděláním jste prošla, než jste absolvovala vysokoškolské studium a v jaké míře se věnujete, prakticky a teoreticky?

Před vysokou školou jsem navštěvovala ZUŠ – klavír, sólový zpěv. Dnes vidím hudbu spíše jako jistý druh odpočinku a vyčištění hlavy. Ráda se odreaguji od každodenních starostí.

Učení hudební výchovy mě motivuje naučit se hrát na kytaru, u které bych mohla mít i při hraní skladeb neustálý dohled nad tím, co se děje ve třídě. Zároveň díky učení neustále objevuji nové skladby.

Máte jako posluchačka zájem o nějakou hudbu a odráží se tyto preference i ve výuce HV?

Život bez poslouchání hudby si ani nedovedu představit. Velmi ráda si poslechnu jakýkoliv žánr hudby – záleží většinou na rozpoložení, ve kterém zrovna jsem. Více v poslední době tíhnu k populární hudbě.

Moje preference se ve výuce určitě odráží. Učím děti písničky, které baví mě a vím, že budou bavit i je. Děti si také mohou přinést do školy oblíbenou písničku a naučit ji spolužáky.

5.3.2 Shrnutí rozhovoru

V první řadě je nutné vyzdvihnout, že paní učitelka V. Hradová vnímá lidovou píseň jako důležité kulturní dědictví. Je chvályhodné, že se je snaží předávat mladé generaci, i když to není vždy jednoduché. Aby bylo možné děti nadchnout, využívá různé metody výuky, včetně imitační metody, analýzy textu, rytmických cvičení a hry na nástroje.

Důležité je, aby se i nadále hledaly inovativní a atraktivní způsoby, jak přiblížit lidovou hudbu dětem a mládeži. Ať už to bude pomocí začleňování moderních prvků, využití interaktivních technologií, nebo spoluprací s jinými umělci, či institucemi.

Dále je potřeba zdůraznit, že zájem o lidovou píseň se může lišit v závislosti na věku, zájmech a kulturním prostředí žáků. Není potřeba nutit všechny děti do zpěvu lidových písní, ale spíše jim nabídnout možnost se s nimi seznámit a vybrat si, co je oslovuje.

Lidová píseň je bohatým zdrojem inspirace a může přinést mnoho pozitivních vlivů do života dětí a mládeže. Je tedy nezbytné, aby se i nadále šířila a předávala dalším generacím.

5.4 Práce dětí s lidovou písni

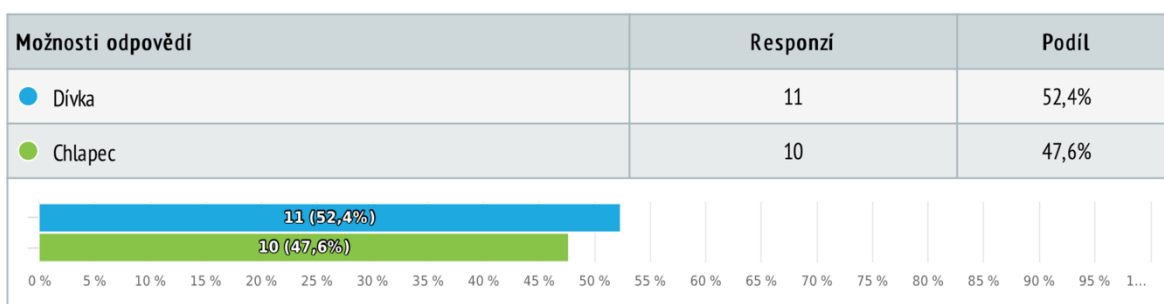
5.4.1 Výsledky dotazníku

Obsahem této kapitoly jsou zpracované výsledky dotazníku, které vyplnilo celkem 21 žáků z 26, kteří navštěvují výuku HV na ZŠ Bohumila Hrabala pod vedením paní učitelky V. Hradové. Výsledky jsou pro lepší přehlednost znázorněny grafem a u každé otázky se nachází slovní popis konečných údajů.

Otázka č. 1

Jsi: dívka/ chlapec

Graf č. 1 – Počet chlapců a dívek ve třídě.

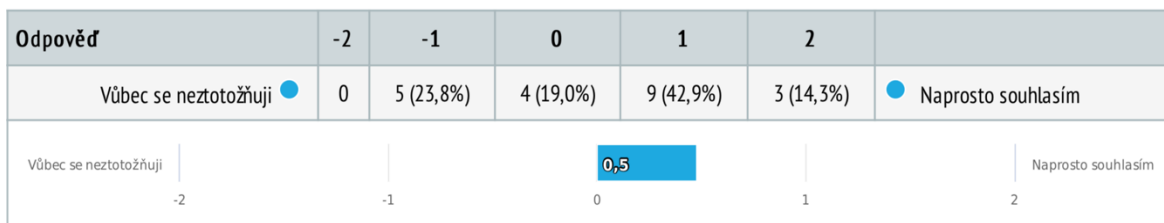
Ve třídě o jednadvaceti žácích je jedenáct dívek a deset chlapců.

Otázka č. 2

Ztotožňujete se s následujícím tvrzením?

- Zním více českých lidových písni než moravských.

Graf č. 2 – sémantický diferenciál

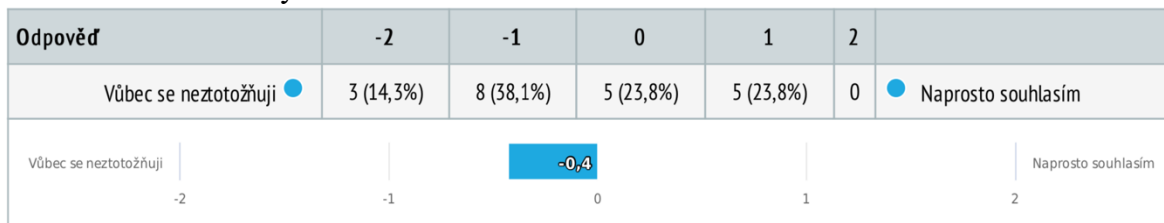
Z grafu č. 2 je možné vyčíst, že tři žáci naprosto souhlasí, devět žáků spíše souhlasí, čtyři žáci zaujímají neutrální postoj, pět žáků se spíše neztotožňuje a žádný z žáků se neztotožňuje s výše zmíněným tvrzením.

Otázka č. 3⁴³

Ztotožňujete se s následujícím tvrzením?

- Zním více moravských lidových písní než českých.

Graf č. 3 – sémantický diferenciál

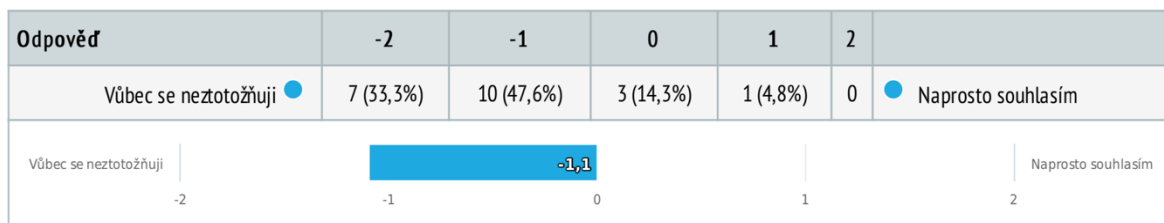
Z grafu č. 3 je možné vyčíst, že žádný žák s výše zmíněným tvrzením naprosto souhlasí, pět žáků spíše souhlasí, pět žáků zaujímá neutrální postoj, dalších pět žáků se spíše neztotožňuje a tři žáci se vůbec neztotožňují s tvrzením, že znají více moravských písní než českých.

Otázka č. 4

Ztotožňujete se s následujícím tvrzením?

- Lidové písně neznám.

Graf č. 4 – sémantický diferenciál

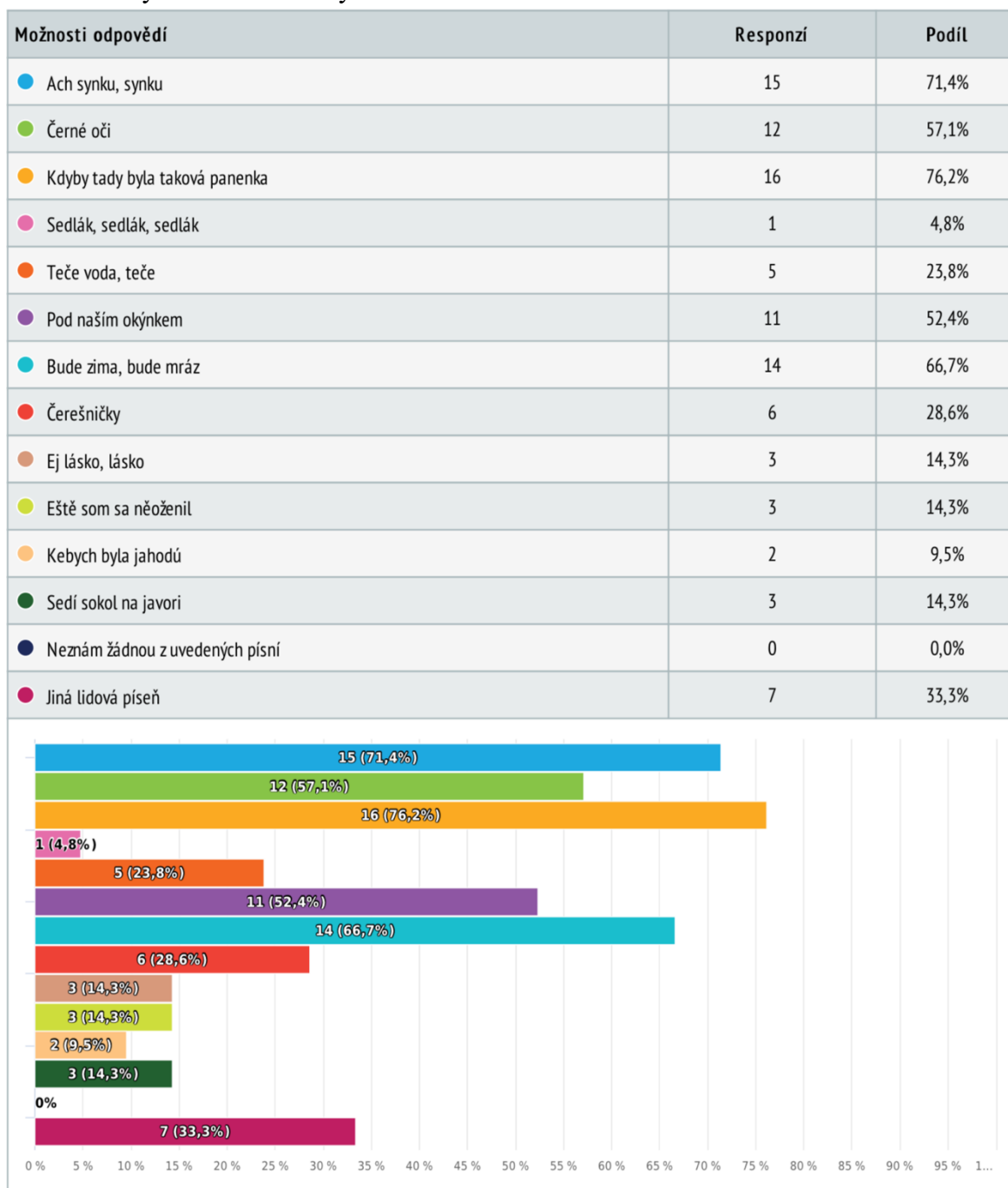
Z celkového počtu 21 žáků jeden žák spíše souhlasí, tři žáci zaujímají neutrální postoj, deset z nich s tvrzením spíše nesouhlasí a sedm z nich se s tvrzením, že lidové písně nezná, vůbec neztotožňuje. Z toho vyplývá, že nějaké povědomí o lidových písních mezi dětmi je.

⁴³ Kontrolní otázka k otázce č. 2

Otázka č. 5

Dokážete vybrat 4 lidové písně, které opravdu znáte a se kterými jste se setkali?

Graf č. 5 – vyhodnocení otázky č. 5

Z 12 vybraných lidových písní, je mezi žáky nejvíce známá *Kdyby tady byla taková panenka*. Z jednadvaceti žáků ji zná 16. Dále *Ach synku, synku*, kterou umí 15 žáků; *Bude zima, bude*

mráz 14 žáků; Černé oči zná 12 žáků; Pod naším okýnkem zná 11 žáků. V menším povědomí jsou pak písně jako *Ej lásko, lásko*; *Čerešničky*; *Sedí sokol na javori*; *Kebych byla jahodů a Sedlák, sedlák, sedlák*. Sedm z 21 žáků zná ještě jiné lidové písně. Zmíněny byly: *Beskyde, Beskyde*; *Holka modrooká*; *Adámku náš*; *Červený šátečku*; *Pod naším okýnkem*. Z grafu lze mimo jiné vyčíst, že děti, které chodí na ZŠ Bohumila Hrabala jsou spíše seznámeny s českými lidovými písněmi než s moravskými.

Otázka č. 6

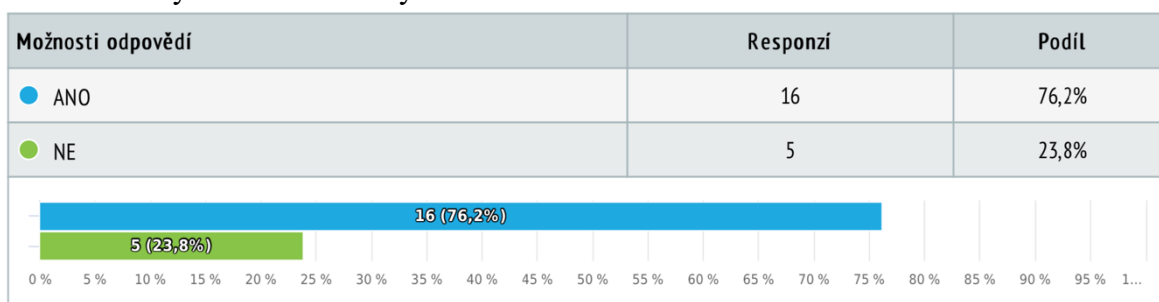
Uveďte jednu lidovou píseň (název písně) a stručně popište, o čem se v písni zpívá.

První ze čtyř otevřených otázek v dotazníku činila mnohým problém. Z jednadvaceti dětí sedm z nich napsalo do kolonky pouze název, a co se v písni zpívá vůbec neuvedly. Nejčastěji vyskytovaná píseň byla *Beskyde, Beskyde*. Dále pak *Bude zima, bude mráz*. Hojně vyskytované byly dětské písničky jako například *Skákal pes*; *Kočka leze dírou*; *Holka modrooká*; *Prší, prší* a *Pod naším okýnkem*. Objevila se tam i moravská lidová píseň *Dybych byla vtáčkem*. Děti, které napsaly, o čem píseň je, veskrze textu rozumí.

Otázka č. 7

Líbí se vám text lidové písně, kterou jste si vybrali?

Graf č. 6 – vyhodnocení otázky č. 7

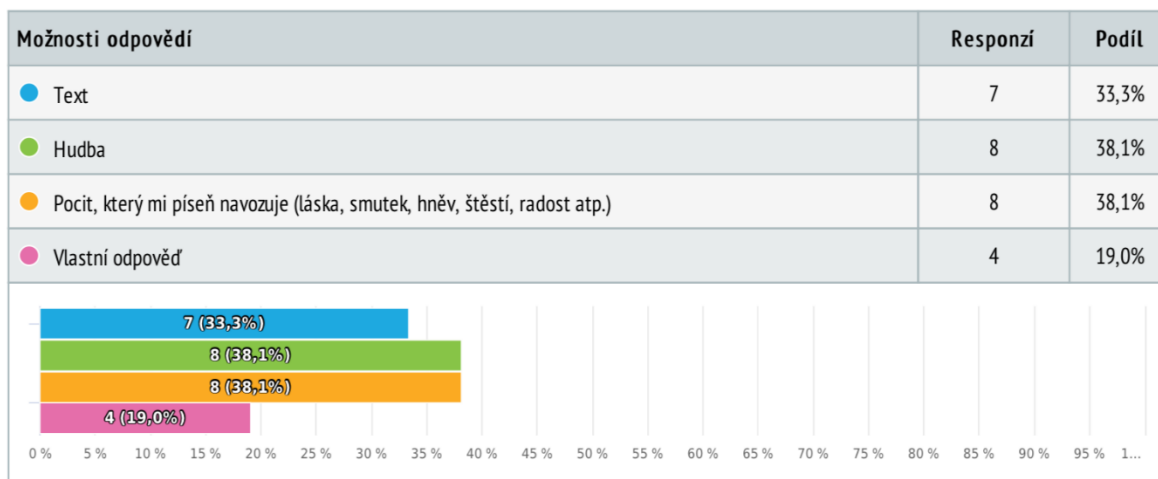

Z grafu č. 6 lze vyčíst, že z jednadvaceti dětí se šestnácti lidová píseň, kterou si vybraly, líbila a zbylým pěti ne.

Otázka č. 8

Dokážete určit proč se vám lidová píseň líbí?

Graf č. 7 – vyhodnocení otázky č. 8

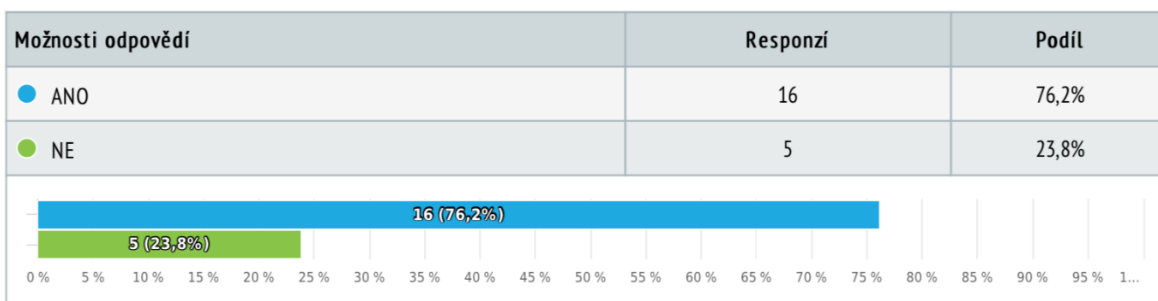

Lidová píseň je mezi dětmi oblíbená především kvůli pocitu, který jim píseň navozuje a také kvůli líbivé melodii, která je s lidovou písní spjata. Teprve poté přichází text. Je pravděpodobné, jak vyplývá z otázky č. 6, že se děti v současné době nemohou ztotožnit s texty lidových písní, a právě proto je text na přičce líbivosti až druhý. Mezi vlastními odpověďmi byla zmíněná například nostalgie. Dále se píseň líbí kvůli všem aspektům tzn. text, hudba i pocit.

Otázka č. 9

Myslíte si, že znát lidové písničky je důležité?

Graf č. 8 – vyhodnocení otázky č. 9

Otázka byla koncipovaná na odpověď ANO, nebo NE. Jak je z grafu č. 8 patrné z 21 žáků si šestnáct myslí, že znát lidové písničky je důležité, zatímco zbylých pět žáků si to nemyslí.

Otázka č. 10

Proč ANO?

Tato otázka přímo navazuje na otázku č. 9 a vyplňovali ji jen ti žáci, kteří si myslí, že znát lidové písně je důležité. Jednalo se o 13 žáků. Mnohým přijdou lidové písně důležité, protože se jedná o kulturní a historické dědictví českého národa. Jiní zmiňují, že se jedná o hudební základy a měl by je znát každý. A v neposlední řadě se našly i odpovědi jako například, že jsou to písně, které se zapívají u ohně a sblížíjí nás se staršími příbuznými.

Otázka č. 11

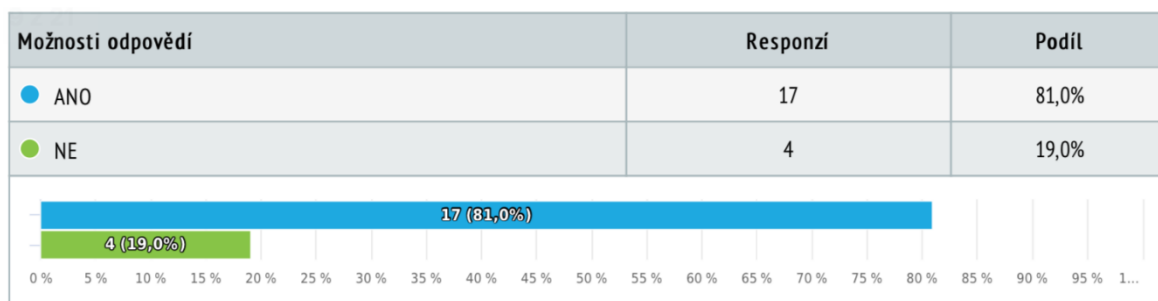
Proč NE?

Jedná se o otázku, která taktéž souvisí s otázkou č. 9. Z jednadvaceti žáků ji vyplnilo 8 žáků. Odpovědi byly v celku strohé a ve většině se žáci shodli na tom, že lidové písničky jsou nudné, nebo že je neznají a nejsou potřeba k životu.

Otázka č. 12

Zpíváte si doma?

Graf č. 9 – vyhodnocení otázky č. 12

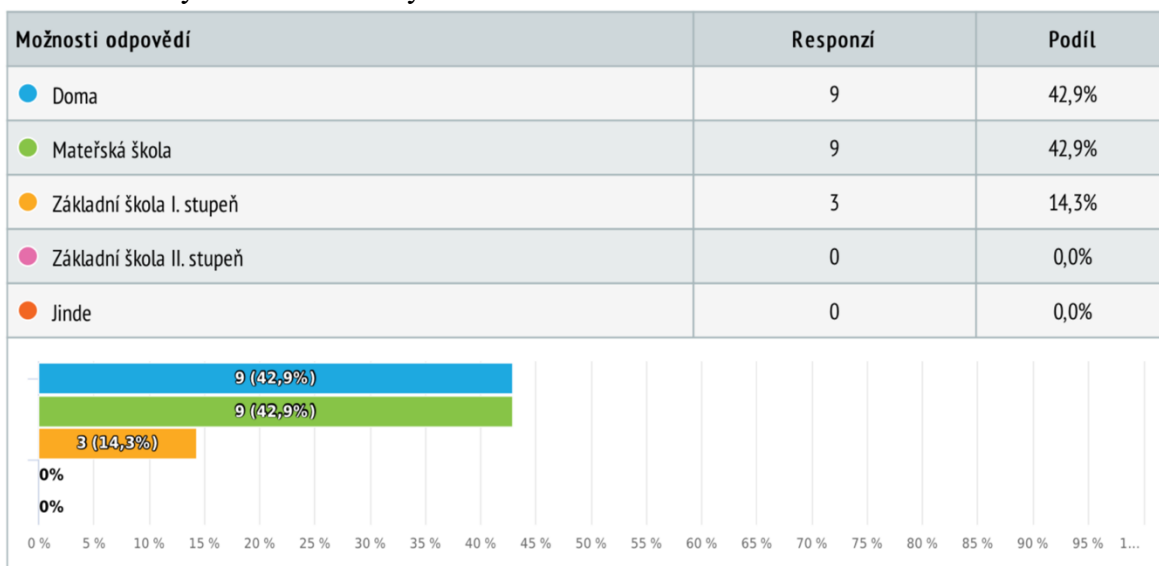

Při pohledu na graf č. 9 lze uvést, že si doma děti spíše zpívají. Zdali se jedná o zpěv písní lidových, nebo umělých není z grafu patrné, nicméně samotný fakt, že si děti v domácnosti prozpěvují, by měl být pozitivně vnímán.

Otázka č. 13

Kde jste se s lidovou písní setkali poprvé?

Graf č. 10 – vyhodnocení otázky č. 13

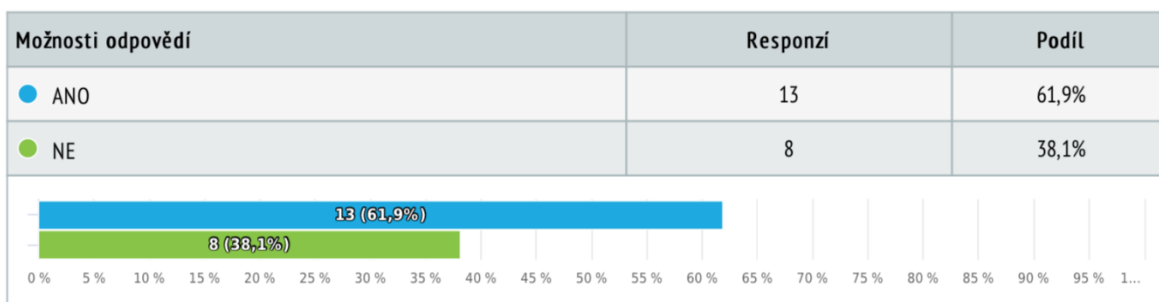

Uvedený graf znázorňuje, kde se děti setkaly s lidovou písní poprvé. Ukazuje se, že stejný počet dětí (9) se s lidovými písněmi poprvé setkal doma anebo v mateřské škole. Jen tři děti se s lidovými písněmi poprvé setkaly až na škole základní. Oproti předchozím dvěma variantám se jedná o malé zastoupení. Vyplývá z toho, že české školství má snahu dětem vštěpovat lidové písně už od útlého věku. Možná i z tohoto důvodu se spousta osmáků vrací k písničkám, jako je *Prší, prší; Kočka leze dírou; Skákal pes; Adámku náš* atp.

Otázka č. 14

Setkáváte se s lidovou písní mimo školu?

Graf č. 11 – vyhodnocení otázky č. 14

V pořadí 14. otázka se věnovala mimoškolním prostředím, ve kterých se žáci mohou setkat s lidovou písní. Rozdíl v poměru odpovědí, jak je z grafu č. 11 vidět, už není nijak veliký. Děti, které se s lidovou písní neseťkají je 8, oproti 13.

Otázka č. 15

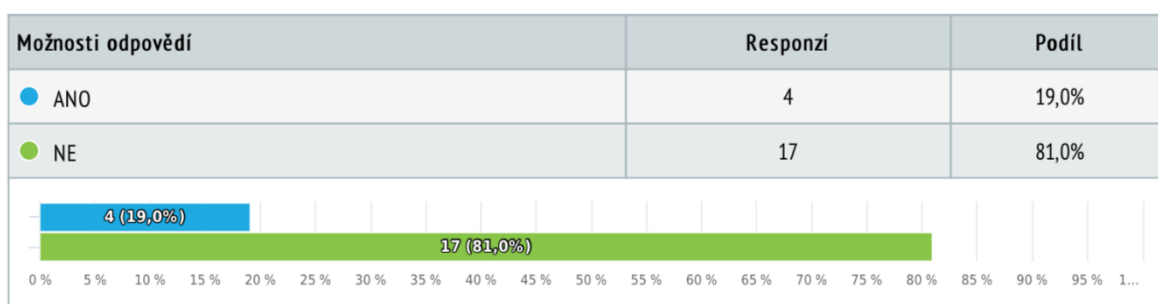
Pokud ANO, kde?

Žáci, kteří v otázce č. 14 odpověděli ano, odpovídali na otázku č. 15. Mezi nejčastější místa, kde se s lidovou písní žáci setkávají, byl uveden domov. Na předních příčkách se také objevovaly ZUŠ anebo jiné kroužky. V menším zastoupení pak byly uvedeny místa jako například: rádio, veřejné prostory (náměstí, dětské hřiště, park atp.)

Otázka č. 16

Chodíte do ZUŠ?

Graf č. 12 – vyhodnocení otázky č. 16

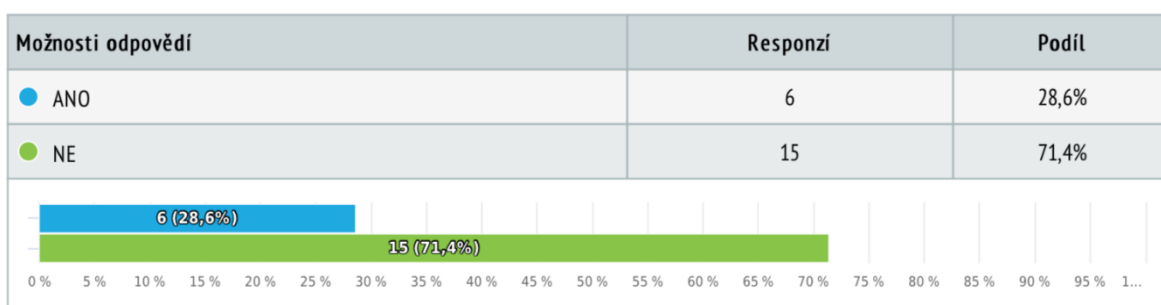

Z jednadvaceti dětí navštěvují Základní uměleckou školu pouze čtyři.

Otázka č. 17

Hrajete na hudební nástroj?

Graf č. 13 – vyhodnocení otázky č. 17

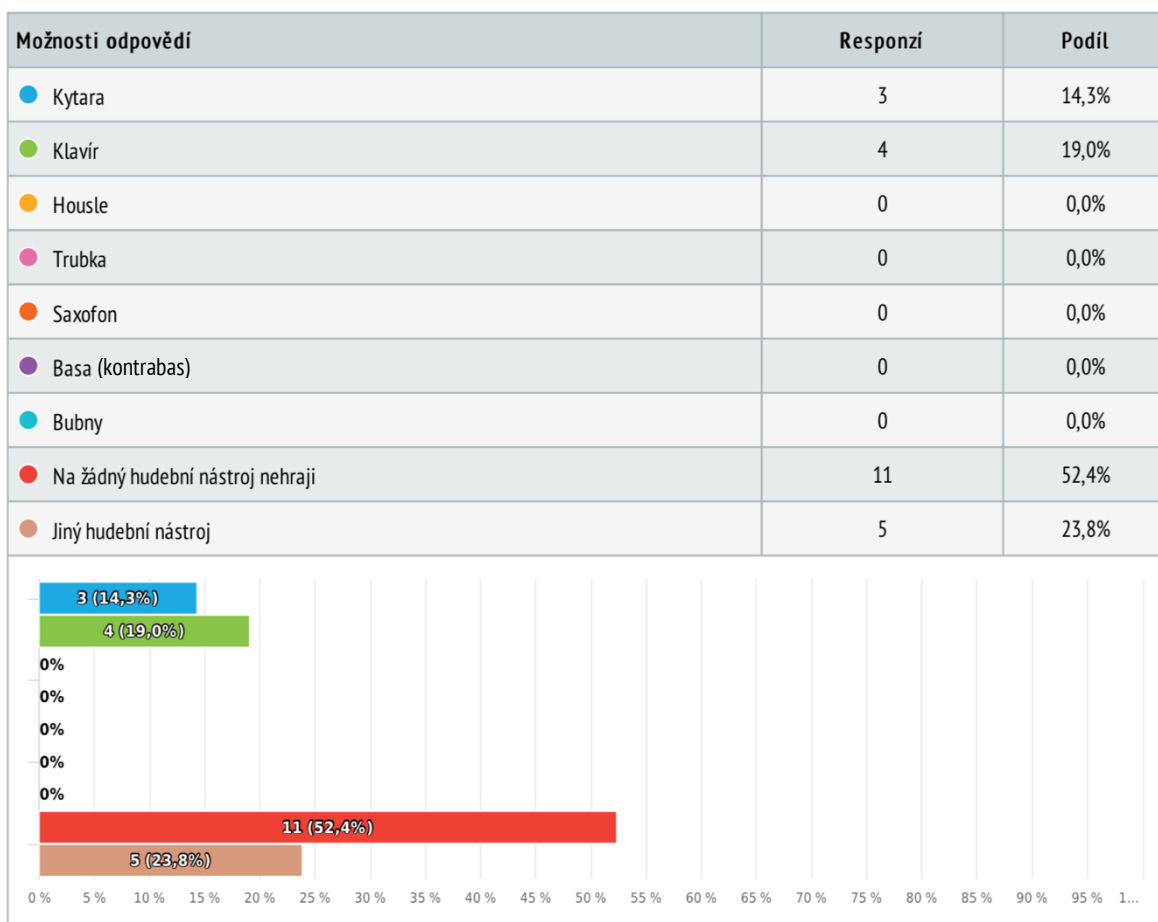

I přesto, že z otázky č. 16 vyplývá, že ZUŠ navštěvují čtyři děti, tak na hudební nástroj hrají další dvě děti, které ZUŠ nenavštěvují. Z grafu lze tedy vyčíst, že šest dětí hraje na hudební nástroj a zbylých patnáct ne.

Otázka č. 18

Na jaký hudební nástroj hrajete?

Graf č. 14 – vyhodnocení otázky č. 18

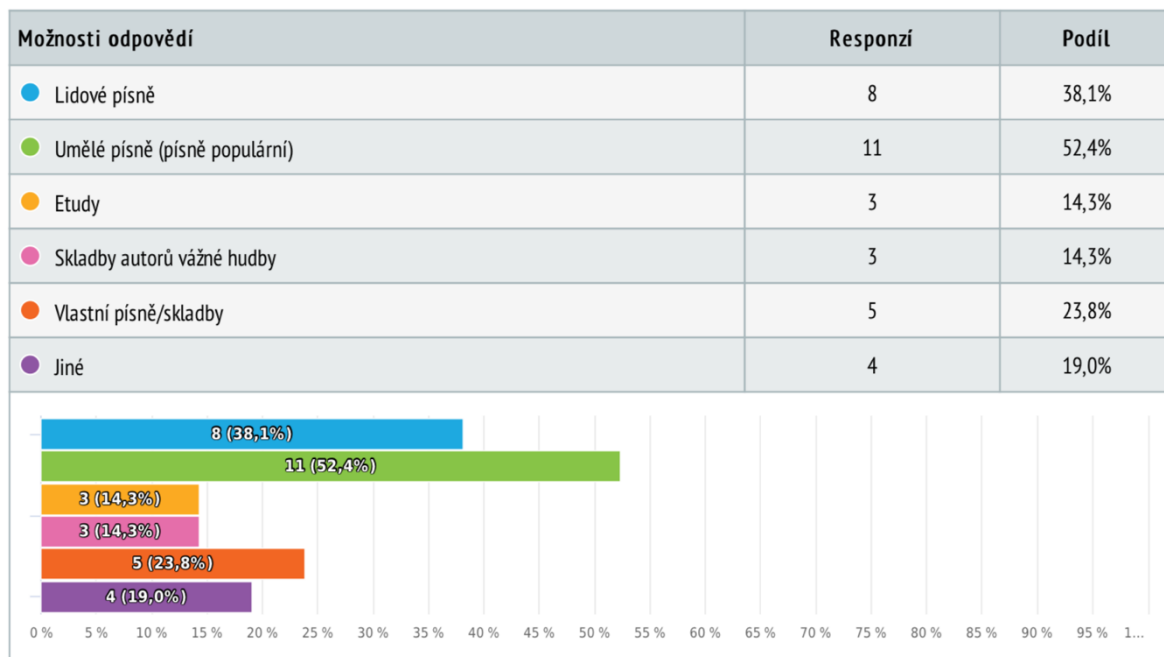

Z grafu č. 18 je patrné, že 11 dětí na žádný hudební nástroj nehraje. Mezi populární hudební nástroje můžeme zařadit klavír a kytaru. Zbylých pět dětí hraje na jiný hudební nástroj, mezi něž patří flétna, klarinet nebo violoncello. Jeden žák uvedl, že na žádný hudební nástroj nehraje a další, že hrál na kytaru. Basou byl míněn hudební nástroj kontrabas, jak bylo žákům vysvětleno před psaním tohoto dotazníku. Z grafu vyplývá, že na kontrabas nikdo nehraje.

Otázka č. 19

Pokud ANO, přicházíte v rámci hraní do styku s lidovou hudbou? A hraje na nástroj i jiné skladby?

Graf č. 15 – vyhodnocení otázky č. 19

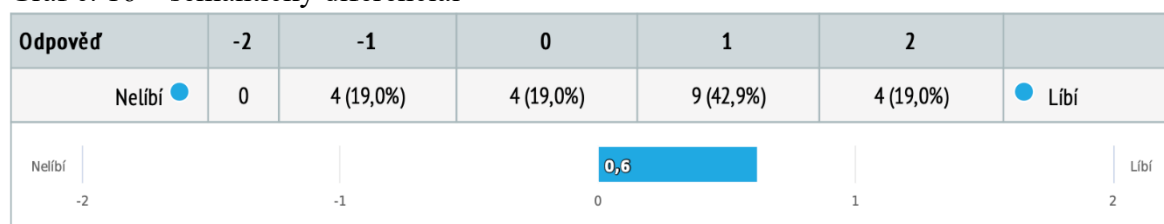

Z grafu č. 15, na který odpovídaly pouze děti, které na nástroj hrají, případně hrály, je patrné, že mezi nejpopulárnější jimi interpretované písně jsou písně populární, dále pak písně lidové. Některé děti jsou kreativní a skládají písničky vlastní. Ve stejném poměru (3) jsou pak skladby autorů vážné hudby anebo etudy. V odpovědi „jiné“ byla odpověď, že hrají vše z výše uvedených skladeb.

Otázka č. 20

Jak se vám líbí hodiny zaměřené na lidovou hudbu?

Graf č. 16 – sémantický diferenciál

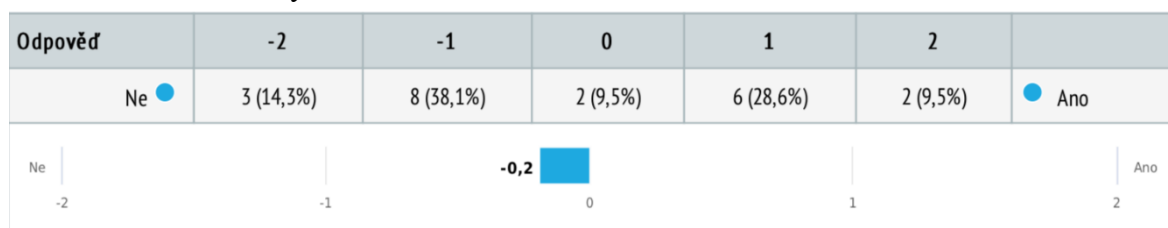

Ze sémantického diferenciálu je jasné, že čtyřem dětem se hodiny HV líbí, devíti se spíše líbí, čtyři zaujímají vůči výuce HV neutrální postoj a poslední čtveřici se hodiny HV spíše nelíbí. Je tedy jasné, že víc jak polovina z jednadvacet dětí je s výukou hudební výchovy na škole Bohumila Hrabala spokojena.

Otázka č. 21

Chtěli byste, aby se v HV lidová píseň probírala více?

Graf č. 17 – sémantický diferenciál

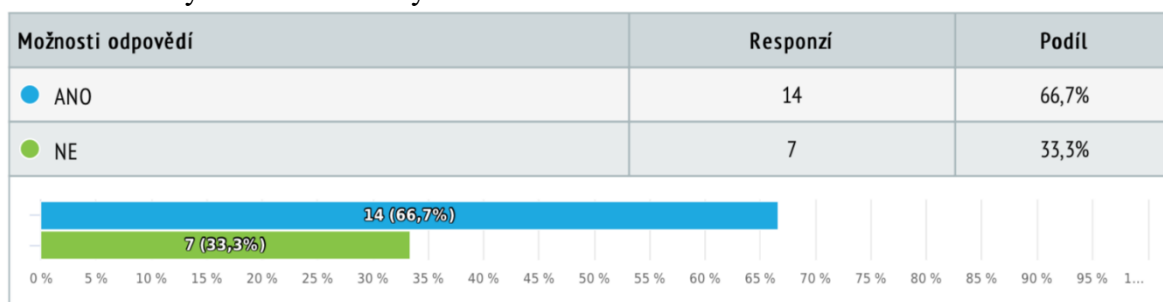

Jak je z grafu č. 17 vidět lidové písně nepatří mezi oblíbené téma a spíše není valného zájmu o častější zařazení lidových písní do výuky HV.

Otázka č. 22

Přišli jste do styku s lidovou písní v rámci výuky i mimo hodiny HV?

Graf č. 18 – vyhodnocení otázky č. 22

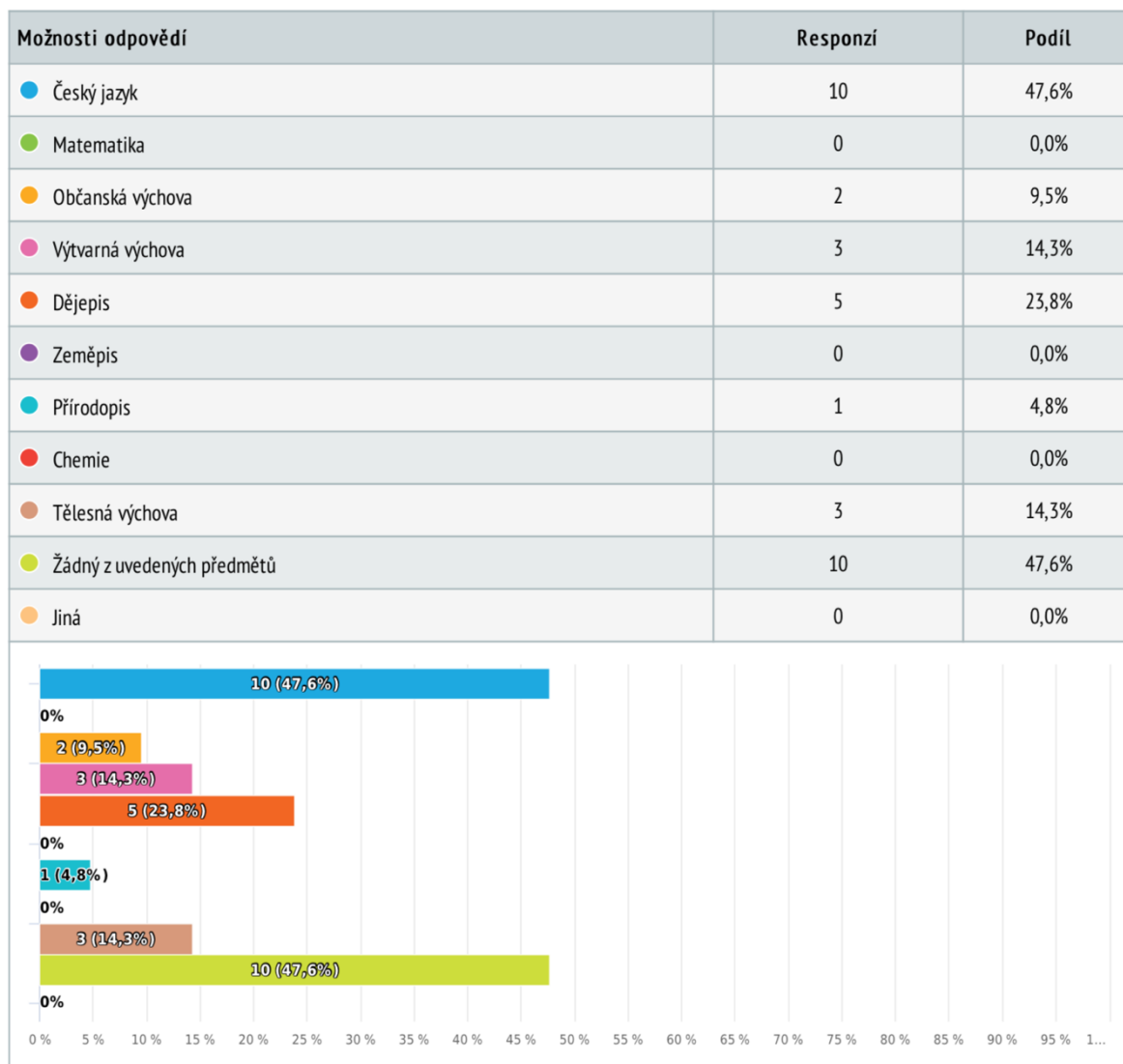

S lidovou písní se děti setkávají i v nehudebních předmětech.

Otázka č. 23

V kterých předmětech?

Graf č. 19 – vyhodnocení otázky č. 23

Z grafu vyplývá, že lidové písně jsou probírané i v nehudebních předmětech jakými jsou: český jazyk; dějepis; výtvarná, občanská a tělesná výchova, nebo dokonce i v přírodopise. Někteří žáci naopak tvrdí, že se s lidovými písněmi v jiných předmětech nesetkávají.

5.5 Pozorování výuky lidové písně v 8. ročníku na ZŠ Bohumila Hrabala

Při realizaci výzkumu proběhlo pozorování v průběhu jednoho měsíce. Jednalo se o čtyři vyučovací hodiny hudební výchovy v osmém ročníku ZŠ Bohumila Hrabala. Hodina hudební výchovy je každý týden ve středu v odpoledním vyučování, a to konkrétně sedmou vyučovací hodinu. Cílem pozorování bylo zjistit strukturu hodiny a zaměřit se na to, jaký obsah z hodiny zastává práce s lidovou písní a jak na to žáci reagují. Pozorování bude propojeno s rozhovorem s vyučující a bude kladen důraz na soulad jejích odpovědí s praxí. Je nutné také brát zřetel na skutečnost, že pozorování čtyř vyučovacích hodin HV nemůže podat dokonalý obraz o stylu výuky lidových písní na jiných školách.

5.5.1 První hodina

Datum: 4. 10. 2023 **Třída:** 8. B **Předmět:** Hudební výchova **Učitelka:** V. Hradová

Počet přítomných žáků: 24/26

Téma: Opakování – Lidová a umělá píseň

Cíle:

- Ověřit znalosti žáků o lidových a umělých písních.
- Procvičit rozpoznávání melodií.

Průběh hodiny:

Před zahájením hodiny jsem vedla s vyučující krátký informativní rozhovor, kdy mi V. Hradová sdělila, že cílem první hodiny je zjistit, do jaké míry je třeba žáky znovu seznámit s lidovou písní. Pro tento účel vybrala písně, které jsou nejznámější, všeobecně nejrozšířenější a jejím cílem bylo zjistit, zda mají děti tento základní přehled, a umí s těmito jednoduchými dětskými písněmi pracovat.

První pozorovaná hodina hudební výchovy se zaměřila na opakování a procvičení znalostí o lidových a umělých písních. Učitelka V. Hradová zahájila hodinu napsáním pojmů „*lidová píseň*“ a „*umělá píseň*“ na tabuli. Následovala diskuse s žáky o hlavních znacích obou typů písní, která vyústila do myšlenkové mapy a stručného zápisu do sešitu. V rámci diskuse se hovořilo o tématech, jako jsou znaky obou zmíněných skupin písní, k jaké mají blíže, zda si zpívají v rodině, nebo se o lidové písně baví s prarodiči, zdali vědí, kde se mohou s lidovou

písni setkat, při jakých veřejných příležitostech a zda se nějaké takové akce účastnili... Vyučující vyžadovala aktivní spolupráci žáků v diskuzi, vyzývala je otázkami, rozvíjením témat a vlastní interakcí.

Pozorováním této diskuze jsem došla k závěru, že žáci se s lidovou písní příliš nesetkávají, nicméně projevovali aktivní zájem o spolupráci s vyučující a interpretaci svých rodinných poměrů.

Hlavní částí hodiny byla aktivita zaměřená na rozpoznávání melodií. Učitelka hrála na klavír celkem 10 melodií, v libovolném pořadí – 5 lidových a 5 umělých, konkrétně z českých pohádek. Žáci se aktivně hlásili, pokud píseň znali. Z přihlášených žáků byl poté vybrán jeden, který píseň pojmenoval. U pohádek byl kromě názvu písně uveden i název filmu (výčet níže).

Z výsledků aktivity vyplynulo, že průměrná úspěšnost rozpoznávání lidových melodií byla 8 žáků z 24. Největšímu zájmu se těšily písně „*Skákal pes*“ a „*Holka modrooká*“, které správně identifikovala více než polovina žáků. Písně z českých pohádek měly rozpoznatelnost nižší. Poznalo je průměrně 6 žáků. Vyučující byla tímto výsledku poněkud překvapena, protože se domnívala, že písně z pohádek se budou těšit vyššímu zájmu než písně vyučované běžně v mateřských školách. Ovšem je třeba zdůraznit, že vyučující přehrávala písně z klasických českých pohádek, nikoliv z moderních dětských animovaných filmů. Je tedy pravděpodobné, že v současné době děti v průměrném věku 14 let, mají v oblibě spíše zahraniční animované filmy než klasické české pohádky. Toto zjištění by zřejmě korespondovalo i se skutečností, že i v moderních učebnicích českého jazyka a čtení jsou využívány spíše texty modernější než starší klasické.

V závěru hodiny učitelka shrnula výsledky aktivity a diskutovala s žáky o důležitosti znalosti lidových a umělých písní. Vyučující zdůrazňovala, že lidové písně jsou tradicí českého národa, neboť takové písně jsou využívány na kulturních akcích, posilují vlastenecké uvědomění a znalost, rozmanitost, květnatost českého jazyka. Pokud budou žáci udržovat znalost základních českých a moravských lidových písní, najdou snadněji společnou řeč s mnoha vrstevníky. V tomto případě se jednalo spíše o monolog vyučující směřující k posílení motivace dětí ke znalosti lidových písní. Děti na tuto snahu reagovaly pozitivně.

Lidové písně:

Lidové písně pro aktivitu rozpoznávání melodií byly vybrány na základě jejich všeobecné rozšířenosti v populaci. Z tohoto důvodu se do výběru dostaly i písně, které se děti běžně učí v mateřské škole. Další roli sehrála skutečnost, že někteří žáci navštěvovali v 6. a 7. ročníku hudební výchovu v anglickém jazyce, a proto mohla být znalost českých lidových písní nižší.

Použité melodie lidových písní: *Sedlák, Sedlák; Černé oči; Holka modrooká; Skákal pes; Bude zima, bude mráz.*

Z výběru lidových písní je patrné, že většina z nich je českých. Moravská lidová píseň je v tomto úzkém výběru pouze jedna: *Bude zima, bude mráz.*

Umělé písně:

Použité melodie umělých písní: *Den je slunečný; Tři oříšky; Saxana; Prinzena ze mlejna; Pod dubem, za dubem.*

Hudební interpretace:

Učitelka hrála lidové i umělé písně s důrazem na jejich charakteristické metrum v doprovodu. Toto pojetí hry mohlo žákům usnadnit jejich rozpoznávání. Při interpretaci moravské lidové písně se klavírní stylizací snažila o napodobení cimbálu. Píseň nehrála pomocí příznávek, ale spíše pomocí akordických rozkladů.

Zjištění:

- Průměrná úspěšnost rozpoznávání melodií byla 33 %.
- Největšímu zájmu se těšily lidové písně "*Skákal pes*" a "*Holka modrooká*".
- Písně z českých pohádek měly nižší rozpoznatelnost.

Závěr:

První hodina hudební výchovy ukázala, že existuje prostor pro zlepšení v oblasti znalosti lidových písní a rozpoznávání jejich nápěvů. Učitelka by se mohla zaměřit na diverzifikaci aktivit a materiálů a zapojit do výuky i další aspekty hudební teorie. Mohla by použít například obrazovou prezentaci, audio nahrávku zahrnující bohatší nástrojové obsazení, případně možnost použití jiného hudebního nástroje, například houslí, flétny, nebo kytary.

Taktéž by možná mělo efekt použití videozáznamu, zachycujícího lidový moravský zvyk, například velikonoční průvod vesnicí.

Další poznámky:

- Učitelka nepracuje s učebnicí, ale se zpěvníky *Já písnička I. a II.*
- Hodina probíhala v rušné a tvůrčí atmosféře.

5.5.2 Druhá hodina

Datum: 11. 10. 2023 **Třída:** 8. B **Předmět:** Hudební výchova **Učitelka:** V. Hradová

Počet přítomných žáků: 22/26

Téma: Lidové písně – mash up⁴⁴

Cíle:

- Rozvíjet znalost lidových písní.
- Podporovat kreativitu a spolupráci žáků.
- Naučit se propojit různé lidové písně; vytvořit mash-up.

Průběh hodiny:

Před hodinou jsem vedla rozhovor s vyučující, která mi sdělila, že cílem hodiny bude zjistit, zda jsou děti schopné kreativně pracovat s lidovou písní, s jejími melodiemi, rytmikou, textem. Dále sdělila, že chce ověřit, zda slovům rozumí, a vyvolat v nich zájem o lidovou píseň jako takovou.

Hodina hudební výchovy se tedy zaměřila na aktivní práci s lidovými písněmi. Na začátku se žáci sami, dle svého uvážení, rozdělili podle pokynu vyučující do pěti skupin (3x4 žáci, 2x5 žáků). V rámci skupiny měli za úkol sepsat seznam co nejvíce lidových písní, které si pamatují.

Nejčastěji se objevovaly písně z mateřské školy jako například *Skákal pes, Holka modrooká, Černé oči, Pod naším okýnkem a Ach synku, synku*. Během sepisování písní vyučující

⁴⁴ Anglická definice sousloví *mash up* zní takto: It is something created by combining elements from two or more sources, such as a piece of music created by digitally overlaying an instrumental track with a vocal track from a different recording. Volný překlad této definice je hudba, které je vytvořena pomocí několika písní.

procházela mezi skupinami, přičemž zjistila, že žáci mají se sepsáním písní potíže, proto usedla za klavír a v průběhu zbývajících času hrála tiše známé melodie (*Sedlák, sedlák, sedlák; Krásná růže v sadu kvetla; Beskyde, Beskyde; Kdyby byl Bavorov*). I přes snahu paní učitelky, která hrála na klavír melodie lidových písní probraných v hodinách hudební výchovy, mělo 75 % žáků s touto aktivitou potíže. Maximální počet písní, které dokázala jedna ze skupin vymyslet, byl pět.

V rámci druhé skupinové aktivity, zaměřené na tvorbu *mash-upů* z lidových písní, byly žákům rozdány zpěvníky *Já písnička I a II*. Ze zpěvníku žáci vybírali písně, které by se dle jejich úsudku daly spojit. Žáci se zaměřovali především na tematické propojení písní (láska, zvířata, vojna), avšak hudební aspekt byl opomíjen. Z důvodu majoritní neznalosti hudební nauky docházelo k vybírání písní, které k sobě hudebně neladily (např. dur a moll). V případě, že se povedlo najít vhodné kombinace, zpívala se z každé písně první sloka. Pokud byly písně v jiné tónině, byly paní učitelkou transponovány.

Ačkoliv aktivity skýtaly značný edukační potenciál, děti se bavily jak mezi sebou, tak i ve skupinách, čímž hodinu narušovaly. Bylo zřejmé, že je tato aktivita příliš nezaujala. Zdá se, že to bylo způsobeno především jejich hlubokou neznalostí práce s hudbou. Skupinová dynamika vedla k narušení plynulého průběhu hodiny, což vyžadovalo opakované intervence vyučující. Nevhodná pozice klavíru ve třídě, nutící paní učitelku sedět k žákům zády, dále přispívala k nižší míře disciplíny v hodinách hudební výchovy. K narovnání situace by pravděpodobně pomohlo, kdyby žáci byli do skupin rozřazeni vyučující, dále pak kdyby byla posilována vzájemná spolupráce ve skupinách a děti by byly více motivovány, k dosažení co nejlepšího výkonu. Taktéž při tvorbě *mash-upů* by bylo vhodné dětem umožnit svůj výběr třídě zazpívat a třeba i dramaticky interpretovat.

Děti hlasovaly a hodnotily svoji práci a *mash-up*, který z jejich hodnocení vyšel jako nejzdařilejší, byl závěrem hodiny za doprovodu klavíru několikrát interpretován. Tato fáze hodiny vyvolala v žácích opět zájem a děti se aktivně účastnily.

Z dosud pozorovaných hodin hudební výchovy již bylo zřejmé, že je pro děti teorie nezáživná, ovšem na praktickou část reagují kladně.

Zjištění:

- Znalost lidových písní u žáků 8. ročníku je nízká.
- Žáci si pamatují především písně z mateřské školy.
- Většina žáků se do práce s lidovými písněmi zapojila.

Závěr:

I když se ukázalo, že znalost lidových písní u žáků není vysoká, obě aktivity je aktivizovaly a motivovaly k práci s hudebním materiálem. Tvorba mash-upů jim umožnila experimentovat a rozvíjet kreativní a kritické myšlení.

5.5.3 Třetí hodina

Datum: 18. 10. 2023 **Třída:** 8. B **Předmět:** Hudební výchova **Učitelka:** V. Hradová

Počet přítomných žáků: 26/26

Téma: Lidové písně: Nástroje a historie

Cíle:

- Seznámit žáky s charakteristickými lidovými hudebními nástroji.
- Seznámit žáky s významem Národního obrození pro lidové písně.
- Procvičit rozpoznávání melodií a jejich spojení s textem.
- Naučit se nové lidové písně pomocí imitační metody.

Průběh hodiny:

Před vyučovací hodinou mi vyučující sdělila, že cílem třetí hodiny je především ověření a představení hudebních nástrojů používaných k prezentaci lidové písně. Vyučující avizovala představu, že žáci většinu hudebních nástrojů znají, znají jejich zvuk i způsob použití. Vzhledem k tomu, že paní učitelka je taktéž učitelkou českého jazyka, spojila hodinu i s tématem národního obrození.

Třetí hodina hudební výchovy se tedy zaměřila na téma lidových písní. Učitelka pro tuto hodinu připravila poutavou prezentaci, která žákům přiblížila charakteristické hudební nástroje používané v lidové hudbě. Mezi hlavními nástroji byly zmíněny dudy, cimbál,

housle a kontrabas. Presentace dále obsahovala poslechové ukázky, aby si žáci případně připomněli zvuk těchto nástrojů.

Druhá část prezentace se věnovala historii lidové písně, s důrazem na období Národního obrození, a to právě pro zájem mnohých osobností o sběr a uchování lidových písní důležitých pro národní sebeurčení, čímž došlo k mezipředmětovému propojení s českým jazykem a dějepisem.

V praktické části hodiny se žáci aktivně zapojili do práce s lidovými písněmi. Učitelka zahrála dvě jim neznámé melodie, zatímco na projektoru promítla dva texty. Jednalo se o dvě lidové písně. Píseň moravská: *A te Réhradice* a píseň česká: *Což se mně, má milá*. Písně jsou si podobné, obě jsou ve tříčtvrťovém taktu a mají mollovou tóninu. Úkolem žáků bylo přiřadit texty k melodiím a zdůvodnit své rozhodnutí. Žáci, kteří navštěvují základní umělecké školy, měli jasno poměrně záhy, ať už proto, že písně znají, nebo jsou jim povědomé. Naproti tomu pro žáky, kteří ZUŠ nenavštěvují, bylo přiřazování složitější. I z tohoto důvodu ve třídě vypukla bouřlivá debata pod vedením paní učitelky, která se žákům snažila pootevřít cestu k vnímání melodické a rytmické struktury lidových písní.

V závěru hodiny se žáci naučili obě písně pomocí imitační metody. Tedy paní učitelka píseň předzpívala a následně žáci opakovali její zpěv. Při této aktivitě byli doprovázeni klavírem. Písně opakovali třikrát. Tato metoda pomohla žákům rozvíjet jejich pěvecké dovednosti a zároveň si zapamatovat jak melodie, tak i texty písní.

Z pozorování hodiny bylo opět zřejmé, že teoretická část neměla příliš ohlasu. Je ale třeba konstatovat, že zvuky nástrojů byly žákům známé. Aktivní část hodiny byla naopak přijímána velmi dobře. Dle mého názoru, teoretickou část v této hodině nebylo možno více zatraktivnit, neboť i v hudební výchově je třeba v určitých případech učit suchou teorií, kterou nelze přenést jinak, než ji vyložit. Paní učitelka měla snahu, relativně úspěšnou, tuto teorii ozvláštnit hudebními ukázkami, což bylo žáky všeobecně kladně přijímáno.

Zjištění:

- Žáci se seznámili s charakteristickými nástroji lidových písní (dudy, cimbál, housle, kontrabas).

- Získali základní přehled o historii lidové písně s důrazem na období Národního obrození.
- Naučili se dvě nové lidové písně.
- Aktivně se zapojili do výuky a diskutovali o tématech lidových písní.

Závěr:

Třetí hodina hudební výchovy byla plná aktivit a informací, které žákům pomohly rozšířit jejich znalosti o lidových písních. Presentace a poslechové ukázky jim přiblížily charakteristické nástroje a historii lidové hudby. Praktická aktivita jim pomohla procvičit rozpoznávání melodií a jejich spojování s patřičným textem. Osvojení nových písní imitační metodou rozvíjelo jejich pěvecké dovednosti a smysl pro rytmus a melodii.

5.5.4 Čtvrtá hodina

Datum: 25. 10. 2023 **Třída:** 8. B **Předmět:** Hudební výchova **Učitelka:** V. Hradová

Počet přítomných žáků: 20/26

Téma: Lidové písně: Hudební diktát a zpěv

Cíle:

- Ověřit znalosti žáků o lidových písních.
- Procvičit sluchové vnímání a hudební paměť.
- Upevnit znalosti melodií a textů lidových písní.
- Rozvíjet pěvecké dovednosti a smysl pro interpretaci.

Průběh hodiny:

Před čtvrtou hodinou z rozhovoru s vyučující vyplynulo, že tato hodina bude věnována ověření získaných znalostí z minulých hodin, které byly intenzivně zaměřeny na lidovou píseň. Tato hodina byla zaměřena na praktické aktivity.

Na začátku hodiny proběhlo krátké rozezpívání na motivy známé písně „*Marjánko, Marjánko*“. Po zahřátí hlasivek se žáci pustili do „*Hudebního diktátu*“. Učitelka jim na klavír hrála melodie lidových písní a jejich úkolem bylo zapsat správný název písně do notového sešitu.

Seznam písní zahrnoval jak ty, které se probíraly v předchozích hodinách: *A te Réhradice; Marjánko, Marjánko; Sedlák, sedlák, sedlák; Což se mně, má milá; Černé oči*, tak i melodie probírané v předchozích ročnících: *Eště som sa neoženil; Ach synku, synku; Ej láska, láska*. Diktát si žáci společně zkontrolovali a učitelka provedla krátký průzkum úspěšnosti pomocí zvedání rukou podle počtu chyb. Výsledky ukázaly různorodou úroveň znalostí – někteří žáci zvládli správně určit všech osm písní, zatímco jiní častěji chybovali.

Chyby:	0	1	2	3	4	5 a více
Žáci:	2	3	3	2	4	6

Zbytek hodiny byl věnován zpěvu vybraných lidových písní. Pořadí určovala učitelka a z každé písně se zpívaly dvě sloky. Píseň *Ej láska, láska* dostala zajímavou interpretaci v podobě kánonu, kdy ji žáci zpívali buď po lavicích, nebo rozdělení na dívčí a chlapecké skupiny. Zbylé písně pak zazněly v plném znění celé třídy.

Učitelka se zaměřila také na interpretaci jednotlivých písní a jejich charakter. Zatímco píseň *Sedlák, sedlák, sedlák* vyžadovala různorodost dynamiky, a rychlejší tempo, píseň *Černé oči* se zpívala tiše a pomalu jako ukolébavka. Podobně se přistupovalo i k ostatním písním, aby žáci pochopili, jak tempo a dynamika ovlivňují celkový výraz lidové písně.

V rámci pozorování této hodiny nebylo vyučující co vytknout, žáci pracovali aktivně, hodina je bavila a spolupracovali s chutí. Je zřejmé, že výuka hudební výchovy by měla být pojímána více aktivně s důrazem na vzájemnou spolupráci i spolupráci žáků s učitelem, dále s důrazem na praktické dovednosti, různorodé úkoly a získávání vlastních zkušeností při užití hudby i hudebních nástrojů. Tímto způsobem, domnívám se, by bylo možné hudbu a hudební výchovu natolik zatraktivnit, že by hodiny hudební výchovy přestali žáci ve většině vnímat pouze jako doplňkový předmět a taktéž by v nich mohly vyvolat touhu a motivaci ke hře na hudební nástroj či dokonce profesionální zájem o hudbu.

Zjištění:

- Žáci prokázali různorodou úroveň znalostí lidových písní na základě výsledků hudebního diktátu.

- Žáci si zopakovali a upevnili melodie a názvy dříve probíraných lidových písní.
- Žáci si zopakovali lidové písně probírané v předchozích ročnících.
- Žáci procvičili pěvecké dovednosti a schopnost zpívat lidové písně.
- Žáci si vyzkoušeli, jak tempo a dynamika ovlivňují celkový výraz lidové písně.

Závěr:

Poslední hodina hudební výchovy byla zaměřena na prověření znalostí žáků o lidových písních a upevnění jejich pěveckých dovedností. Hudební diktát sloužil jako diagnostický nástroj a zpěv písní s důrazem na interpretaci pomohl žákům hlouběji proniknout do krásy a rozmanitosti lidových písní.

5.6 Shrnutí

Výzkumné šetření se zabývalo úlohou lidové písně ve výuce hudební výchovy v osmém ročníku na Základní škole Bohumila Hrabala. Na začátku byly stanoveny konkrétní cíle, které nyní budou jednotlivě rozebrány a zhodnoceny.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit, jaký je postoj nekvalifikovaného učitele k výuce lidových písní. Z rozhovoru s V. Hradovou vyplývá, že postoj k výuce lidových písní je z její strany kladný a aktivní. Lidové písně jsou podle V. Hradové důležitým kulturním dědictvím a jejím posláním, jakožto učitelky hudební výchovy, je tyto písně předat dál.

Druhým cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci výuce lidových písní nakloněni. Z dotazníku vyplývá, že i přesto, že děti jsou s lidovými písněmi seznámeny, jejich zájem o naučení se nových lidových písní není nijak výrazný. V rámci dotazníku bylo zjištěno, že děti nechtějí, aby byla lidová píseň v hodinách více probírána, a jejich dosavadní, byť omezené, znalosti, jsou v jejich očích naprosto dostačující. Domnívám se, že tento stav může být částečně zapříčiněn způsobem výuky lidových písní. Je pravděpodobné, že v případě použití modernějších metod či aplikace lidových písní do současných moderních stylů by byla motivace žáků k vlastní výuce vyšší. Například pokud by například žáci dostali úkol text lidové písně „zrapovat“, nebo pokud by na konkrétní melodii měli napsat vlastní text, taktéž pokud by byla vyžadována jejich vlastní aktivita, například žák se znalostí hry na

nástroj společně s dalším žákem by měli za úkol naučit spolužáky nějakou konkrétní lidovou píseň, zatímco by je učitel pouze korigoval.

Třetím stanoveným cílem bylo pozorování hodin hudební výchovy. Dílčím cílem bylo zjistit, jaká míra zájmu je věnována lidové písni na konkrétní hodině. Zkoumané hodiny byly cíleně zaměřeny na výuku lidové písně. Jednalo se o čtyři celky a každá z hodin byla koncipována jinak. První se věnovala vymezení pojmu, druhá kreativní aktivitě s lidovou písní, třetí historii lidové písně a poslední se věnovala jejich interpretaci. V rámci pozorování jsem si potvrdila vlastní domněnku, že žáci lépe a aktivněji pracují, pokud je jim věnována pozornost a jsou vyzýváni k aktivní spoluúčasti. Pouhá teorie nemá u žáků valný ohlas. Aby bylo možno dětem předat i vývoj lidové písně tak, aby byly znalosti zachovány, bylo by třeba účelněji kombinovat aktivní a naučnou část v hodině. Příliš časově náročné úseky prezentující teorii neudrží u dětí dostatečnou pozornost. Bylo by vhodné do výuky zahrnout i takové atraktivní prvky, jako jsou hádanky, obrázky, hudební puzzle, vlastní projekce a projekty spojené s moderními technologiemi, vlastní vyhledávání a jiné pro žáky atraktivní a motivační činnosti. Hudební výchova by se dala považovat za volný předmět, ve kterém by se dalo využít mnoho aktivizačních činností, které v žácích probudí zájem o probírané téma.

Posledním cílem bylo zjistit, zdali je lidová píseň průřezovým tématem i v jiných předmětech. Jak vyplývá z dotazníku, ale také z pozorování, lidová píseň je průřezovým tématem prokazatelně minimálně tři předmětů – hudební výchova, český jazyk a dějepis. Lidová píseň se dokonce objevila i v předmětech jako občanská (písně spojené s národy či uskupeními, jako například EU atd.), výtvarná (barevné vyjádření lidové hudby, namalování významu slov atd.) a tělesná výchova (tance na lidové písně, lidové tance atp.).

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakou úlohu plní lidová píseň v hodinách hudební výchovy v osmém ročníku. Aby bylo možné ověřit daný cíl, bylo nutné provést výzkum, který se zabýval především tím, jakým způsobem se k lidové písni staví nejen žák osmé třídy, ale i učitel. V teoretické části bakalářské práce můžeme vidět, že lidová píseň je pozoruhodný hudební útvar, který ve své historii prošel mnohými proměnami. V dnešní době se jedná o velice důležité kulturní a historické dědictví, které si zaslouží odpovídající místo v současné společnosti a nemělo by být bráno jako anachronismus. Je tomu tak především proto, že je předáváno z generace na generaci. Bohužel, mladší generace, jak vyplynulo z výzkumu, zná výrazně méně lidových písní než její předchůdci.

Hlavním tématem práce však bylo zmapovat úlohu lidové písně ve výuce hudební výchovy. Před uskutečněním výzkumu jsem byla přesvědčena, že samotné téma lidové písně není pro děti nijak lákavé, natož aby o něm měly nějaké větší povědomí (znalost stupnic, rytmu, intonačních cvičení, nebo například přiblížení církevních stupnic). Tato domněnka se spíše potvrdila, protože pro děti v osmém ročníku nejsou lidové písně tak atraktivní, jako písně umělé. Pomocí výzkumných metod bylo zjištěno, že ačkoliv mají žáci o písních povědomí, ať už z předškolních nebo z raně školních let, jejich zájem o lidovou píseň s příchodem na druhý stupeň výrazně klesá. Přesto pro ně není lidová píseň tak vzdálené téma. Z dotazníku vyplývá, že valná většina žáků se s lidovou písni setkává nejen ve škole, ale i mimo ni. Tato informace je pro pedagogy hudební výchovy cenná. Je pro ně signálem k inovativnímu přístupu k lidové hudbě, ke snaze o její zatraktivnění a přiblížení mladé generaci. Dále je jistě pozitivní další skutečnost vyplývající z výzkumu, že totiž lidové písně nejsou dětem na druhém stupni zcela lhostejné a jsou ochotné se s nimi seznamovat. Není tedy ještě nic ztraceno, neboť se budoucí generace staví ke kulturní historii našeho národa čelem.

Dalším výrazným ukazatelem v tomto výzkumu bylo, jak k výuce lidové písně přistupuje pedagog a zdali je znalost lidové písně jeho cílem. Z rozhovoru s V. Hradovou vyplývá, že znalosti lidových písní u žáků spíše prohlubuje, má zájem seznamovat žáky s novými, nebo pro ně neznámými lidovými písněmi. Během zpracování mé práce jsem si ověřila, že lidová píseň je pouze cílem výuky, není tedy využívána jako prostředek k nabytí dalších vědomostí. Je otázkou, zda by lidová píseň, užitá jako prostředek k získání znalosti například církevních

stupnic (čímž by se dala propojit opět s dějepisem), nepřispěla k atraktivnější výuce písní pro děti. Potřeba její znalosti by totiž tímto stoupla a žáci by měli větší motivaci se s písněmi seznamovat a v podstatě je zkoumat. Je zřejmé, že pouhé konstatování, že lidová píseň existuje, a přednesení menšího množství ukázek, není s to vyvolat v dětech dostatečný zájem. Z pozorování hodin V. Hradové byla patrná snaha propojovat lidovou píseň i s jinými předměty, především s českým jazykem a dějepisem, a to víceméně úspěšně.

Dále je nutné se zamyslet nad tím, kolik času ze školního roku bylo lidové písni věnováno – všehovšudy se jedná o čtyři vyučovací hodiny. To, dle mého názoru, není dostatečná časová dotace a možnost změn v přístupu k výuce a její zatraktivnění pro žáky tento fakt dost omezuje. Je třeba se zamyslet nad tím, zdali by se četnost hodin, které budou zaměřeny na výuku lidové písně, neměla navýšit. Pokud žáci zbytek času věnují především písni umělé, nemůžeme u nich očekávat zájem nebo dokonce zalíbení v písních lidových. Je třeba si uvědomit, že žáci na druhém stupni ZŠ jsou stále ještě tvární a leccos se s nimi dá zvládnout.

Z pozorování hodin pod vedením V. Hradové lze vytěžit hned několik aktivit, které mohou lidové písně ve výuce zatraktivnit. Například hodina s vytvářením „*mash-upů*“, byla mezi žáky opravdu aktivně přijímána. Též hodina s přiřazováním textů k melodiím vyvolala mezi dětmi nanejvýš bouřlivou debatu a zájem.

Po shrnutí všech dostupných informací lze konstatovat, že úloha lidových písní ve výuce hudební výchovy v osmém ročníku ZŠ Bohumila Hrabala je malá. Žáci se seznamují jen s malým množstvím písní, jsou využívány spíše ty, které znají z dřívějších období. Tyto písně bývají zpravidla i jednodušší po stránce textové i hudební, neobsahují problémy, s nimiž by se žáci mohli seznamovat jako s novými hudebními prvky (např. církevní modalita, střídavé metrum, vokální a instrumentální charakter). Výzkum je především orientační a jeho výsledky nelze generalizovat, nicméně by mohl být inspirací a snad i výzvou pro učitele hudební výchovy o zevrubnější vyučování lidových písní v hodinách HV na druhém stupni. Snad se tedy bude lidová píseň, jako důležitý prvek české kultury a historie, více uplatňovat a nebude ve výuce upozadována.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury I*. Praha: Fortuna, 1995. 125 s. ISBN 80-7168-198-9.

BARTOŠ, František, ed. *Anthologie z národních písní československých, kterou ze sbírek K.J. Erbena, F. Sušila, J. Kollára a J.V. Kamaryta učinil František Bartoš*. V Praze: Fr. A. Urbánek, 1874. vii, 176 s.

HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světská píseň lidová*. Praha: F. Šimáčka, 1906. 98 s.

LÝSEK, František. *Základy hudební nauky*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1952. 63 s.

PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*, Praha: Karolinum, 2010. 317 s. ISBN 978-80-246-1830-2

SEDLICKÝ, Tibor a GREGOR, Vladimír. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. ISBN 80-7058-131-X.

SEIDEL, Jan. *Národ v písni*. Praha: L. Mazač, 1941. 420 s.

SUCHÁ, Olga. *Vývojové tendence současné hudební výchovy na základní škole*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická. 2008.

TROJAN, Jan. *Moravská lidová píseň: melodika – Harmonika: o harmonické struktuře lidové písně jako rezultátu melodické složky*. Praha: Supraphon, 1980. 218 s.

VÁCLAVEK, Bedřich a DVOŘÁK, Jaromír, ed. *O lidové písni a slovesnosti*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963. 387 s. Spisy Bedřicha Václavka; sv. 13.

VÁŇOVÁ, Hana. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3628-3.

VRKOČOVÁ, L. *Slovníček základních hudebních pojmů*, Praha: 1995, ISBN 80-90 1611-1-1

VYSLOUŽIL, Jiří. *Lidová píseň na Moravě a ve Slezsku*. Brno 1954

ZVONAŘ, J. L. *Obrazy života*, 1859

Webové stránky

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Upravený RVPZV se zpracovanými změnami*. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>. [cit. 2023-11-13].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOHUMILA HRABALA. *ZŠ Bohumila Hrabala ŠVP. 2023*. PNG. Online. In: *Základní škola Bohumila Hrabala*. Praha, 2023. Dostupné z: <https://www.zs-bhrabala.cz/o-skole/svp>. [cit. 2023-11-13].

ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOHUMILA HRABALA. *ZŠ Bohumila Hrabala ŠVP. 2023*. WORD. Online. In: *Základní škola Bohumila Hrabala*. Praha, 2023. Dostupné z: <https://www.zs-bhrabala.cz/o-skole/svp>. [cit. 2024-03-16].

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro žáky

Příloha 2 – Strukturovaný rozhovor s učitelem

Příloha 3 – Pozorovací arch

Příloha 1 – Dotazník pro žáky

Lidová píseň

Milí respondenti,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je zaměřen na úlohu **lidové písně** v hodinách **hudební výchovy**.

Dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity výhradně pro vědecké účely.

Děkuji za spolupráci a za váš čas.

Natálie Vondráčková

1 Jsi:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Dívka
 Chlapec

2 Ztotožňujete se s následujícím tvrzením? Znam více českých lidových písní než moravských.

Nápověda k otázce: *-2 vůbec se neztotožňuji; -1 spíše ne; 0 neutrální; 1 spíše ano; 2 naprosto souhlasím*

	-2	-1	0	1	2	
Vůbec se neztotožňuji	☐	☐	☐	☐	☐	Naprosto souhlasím

3 Ztotožňujete se s následujícím tvrzením? Znam více moravských lidových písní než českých.

Nápověda k otázce: *-2 vůbec se neztotožňuji; -1 spíše ne; 0 neutrální; 1 spíše ano; 2 naprosto souhlasím*

	-2	-1	0	1	2	
Vůbec se neztotožňuji	☐	☐	☐	☐	☐	Naprosto souhlasím

4 Ztotožňujete se s následujícím tvrzením? Lidové písně neznám.

Nápověda k otázce: *-2 vůbec se neztotožňuji; -1 spíše ne; 0 neutrální; 1 spíše ano; 2 naprosto souhlasím*

-2 -1 0 1 2

Vůbec se neztotožňuji Naprosto souhlasím

5 Dokážete vybrat 4 lidové písně, které opravdu znáte a se kterými jste se setkali?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

☐ Ach synku, synku	☐ Černé oči	☐ Kdyby tady byla taková panenka	☐ Sedlák, sedlák, sedlák	☐ Teče voda, teče
☐ Pod naším okýnkem	☐ Bude zima, bude mráz	☐ Čerešničky	☐ Ej lásko, lásko	☐ Eště som sa něoženil
☐ Kebych byla jahodů	☐ Sedí sokol na javori	☐ Neznám žádnou z uvedených písní		
☐ Jiná lidová píseň	____			

6 Uvedte jednu lidovou píseň (název písně) a stručně popište, o čem se v písni zpívá.

Nápověda k otázce: *Vyberte si lidovou píseň a popište, o čem je (ale nevyepisujte její text).*

7 Líbí se vám text lidové písně, kterou jste si vybrali?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO NE

8 Dokážete určit proč se vám lidová píseň líbí?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

☐ Text	☐ Hudba	☐ Pocit, který mi píseň navozuje (láska, smutek, hněv, štěstí, radost atp.)
☐ Místní odpověď	____	

9 Myslíte si, že znát lidové písničky je důležité?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO NE

10 Proč ANO?

Nápověda k otázce: *Pokud jste zvolili ANO, napište proč. Pokud jste zvolili NE, přejděte k otázce č. 10*

11 Proč NE?

Nápověda k otázce: *Pokud jste zvolili NE, napište proč.*

12 Zpíváte si doma?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ANO NE

13 Kde jste se s lidovou písní setkali poprvé?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

Doma Mateřská škola Základní škola I. stupeň Základní škola II. stupeň
 Jinde

14 Setkáváte se s lidovou písní mimo školu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ANO NE

15 Pokud ANO, kde?

16 Chodíte do ZUŠ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO NE

17 Hrajete na hudební nástroj?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO NE

18 Na jaký hudební nástroj hrajete?

- Kytara Klavír Housle Trubka Saxofon Basa Bubny
 Na žádný hudební nástroj nehraji
 Jiný hudební nástroj

19 Pokud ANO, přicházíte v rámci hraní do styku s lidovou hudbou? A hrajete na nástroj i jiné skladby?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Lidové písně Umělé písně (písně populární) Etudy Skladby autorů vážné hudby Vlastní písně/skladby
 Jiné

20 Jak se vám líbí hodiny zaměřené na lidovou hudbu?

Nápověda k otázce: *-2 Nelíbí; -1 spíše ne; 0 neutrální; 1 spíše ano; 2 Líbí*

- 2 -1 0 1 2
-
- Nelíbí Líbí

21 Chtěli byste, aby se v HV lidová píseň probírala více?

Nápověda k otázce: -2 Ne; -1 spíše ne; 0 neutrální; 1 spíše ano; 2 Ano

	-2	-1	0	1	2	
Ne	☐	☐	☐	☐	☐	Ano

22 Přišli jste do styku s lidovou písní v rámci výuky i mimo hodiny HV?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

ANO NE

23 V kterých předmětech?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

Český jazyk Matematika Občanská výchova Výtvarná výchova Dějepis Zeměpis

Přírodopis Chemie Tělesná výchova Žádný z uvedených předmětů

Jiná

Příloha 2 – Strukturovaný rozhovor s učitelem

Rozhovor s vyučující

1. Víte o tom, se kterými písněmi se žáci v hodinách HV dosud seznámili? Které písně jste prošli a můžete určit jejich počet?
2. Kolik hodin jste lidové písně v minulém školním roce věnovali? V jakých kontextech byla lidová píseň osvojována?
3. Jaký, podle Vás, má lidová píseň význam pro mladou generaci?
4. Pamatujete si, jak osvojení písně proběhlo? (metodou imitační, odvozováním nápěvu, hrou podle not na dětské nástroje)
5. Když si píseň děti osvojily, o jakou píseň se jednalo? Jaký typ doprovodu písně jste zvolila? (přiznávky, držení akordu, opakované hraní jednoho tónu; jak atraktivně píseň zpracováváte)
6. Nechala jste žáky, aby píseň sami hráli s vlastním doprovodem? Jak doprovod vypadal?
7. Všimáte si, když se žáci zabývají lidovou písní a sami ji mají interpretovat, zdali je to baví a mají z toho radost? Zažíváte společně radostný pocit (well-being)?
8. Prověřujete si, jak žáci písně znají, jestli si je pamatují a jestli si je odnáší do života? Máte pocit, že to rozšiřuje jejich hudebně kulturní obzor?
9. Jakým vzděláním jste prošla, než jste absolvovala vysokoškolské studium a v jaké míře se věnujete, prakticky a teoreticky?

10. Máte jako posluchačka zájem o nějakou hudbu a odráží se tyto preference i ve výuce HV?

Příloha 3 – Pozorovací arch

Pozorování

Datum: **Třída:** **Předmět:** **Učitelka:**

Počet přítomných žáků:

Téma:

Cíle:

Průběh hodiny:

Zjištění:

Závěr:

Další poznámky: